

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Temel Eğitim Anabilim Dalı

Sınıf Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**MEVSİMLİK TARIM İŞÇİSİ AİLELERİN ÇOCUKLARININ EĞİTİM
FAALİYETLERİNDEN YARARLANMA DURUMLARININ İNCELENMESİ**

Melek TURHAN
ORCID: 0000-0003-4224-4452

Danışman
Prof. Dr. İsa KORKMAZ
ORCID: 0000-0002-6647-1812

Konya – 2026

ÖN SÖZ

Bu araştırmada, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim faaliyetlerinden yararlanma durumları incelenmiştir. Çalışmada, mevsimlik göç sürecinin çocukların eğitime erişimi ve eğitimde süreklilik üzerindeki etkileri öğrenci görüşlerine dayalı olarak ele alınmış; elde edilen bulguların eğitim uygulamalarına ve politika geliştirme süreçlerine katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında bilgi ve deneyimleriyle rehberlik eden tez danışmanım Sayın Prof. Dr. İsa KORKMAZ'a değerli katkıları ve destekleri için teşekkür ederim. Ayrıca, çalışmamı değerlendiren ve yapıcı görüşleriyle katkı sunan jüri üyeleri Sayın Prof. Dr. Ahmet SABAN ve Sayın Prof. Dr. Mehmet GÜLTEKİN'e kıymetli önerileri ve emekleri için şükranlarımı sunarım.

Bu tez çalışmasının yürütülmesi ve tamamlanması sürecinde sabır, anlayış ve destekleriyle her zaman yanımda olan sevgili eşim Mehmet TURHAN'a ve aileme teşekkür ederim. Ayrıca, araştırmaya gönüllü olarak katılarak görüşlerini paylaşan öğrencilerime katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Melek TURHAN

Ocak 2026

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLO LİSTESİ.....	v
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	vi
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ.....	vii
KISALTMALAR	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
BÖLÜM 1.....	1
1.GİRİŞ.....	1
1.1.Problem Durumu	4
1.2 Problem Cümlesi	5
1.3 Araştırmanın Amacı.....	5
1.4 Araştırmanın Önemi	6
1.5 Sınırlılıklar.....	6
1.6 Tanımlar	7
BÖLÜM 2.....	8
2.KURAMSAL YAPI MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLİĞİ.....	8
2.1. Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Tanımı	8
2.2. Dünyada Mevsimlik Tarım İşçiliği	8
2.3. Türkiye'de Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Tarihsel Gelişimi.....	9
2.4. Mevsimlik Göç ve Eğitim.....	14
2.4.1 Göçün Çocukların Eğitimine Etkisi.....	14
2.4.2. Eğitime Erişim Sorunları	15
2.4.3. Mevsimlik Tarım İşçisi Çocuklara Yönelik Politikalar	17
2.4.4 Sivil Toplum Kuruluşlarının Çalışmaları.....	19
2.5 İlgili Araştırmalar	21
BÖLÜM 3.....	30
3. YÖNTEM.....	30
3.1 Araştırmanın Modeli.....	30
3.2 Araştırmanın Çalışma Grubu	30
3.3 Veri Toplama Araçları.....	30
3.4 Verilerin Toplanması.....	31
3.5 Verilerin Çözümlemesi	32

BÖLÜM 4.....	34
4.BULGULAR	34
4.1 Katılımcıların Yaşadığı Yer Bilgisine Yönelik Bulgular	34
4.2 Katılımcıların Kardeş Sayısına Yönelik Bulgular	34
4.3 Katılımcıların Okula Giden Kardeş Durumuna Yönelik Bulgular	35
4.4 Katılımcıların İlkokula Giden Kardeş Sayısına Yönelik Bulgular	35
4.5 Katılımcıların Çalışmak İçin Gittikleri Yerde Kalış Sürelerine Yönelik Bulgular	36
4.6 Ailelerin Çalıştıkları İl Sayısına Yönelik Bulgular	36
4.7 Katılımcıların Barınma İhtiyacını Karşılama Durumlarına Yönelik Bulgular	37
4.8 Katılımcıların Bulundukları Çevrede Okul Varlığına Yönelik Bulgular	39
4.9 Katılımcıların Aileleri Çalışırken Okula Devam Durumlarına Yönelik Bulgular	41
4.10 Katılımcıların Gittikleri Bölgelerde Okullarda Yaşadıkları Zorluklara Yönelik Bulgular	43
4.11 Katılımcıların İşten Köylerine Döndüklerinde Okula Devam Durumlarına Yönelik Bulgular	45
4.12 Katılımcıların Köylerine Döndüklerinde Okullarında Karşılaştıkları Zorluklara Yönelik Bulgular	47
4.13 Katılımcıların Eğitim Faaliyetlerinden Yararlanabilmek İçin Önerdikleri Çözüm Yollarına Yönelik Bulgular	49
5.BÖLÜM.....	51
5.TARTIŞMA,SONUÇ VE ÖNERİLER	51
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	51
5.2.Öneriler.....	60
KAYNAKLAR	61
EKLER.....	64

TABLO LİSTESİ

Tablo 4. 1. Örneklem grubu yaşanan yer bilgisi.	34
Tablo 4. 2. Öğrencilerin kardeş sayısı bilgileri.	34
Tablo 4. 3. Öğrencilerin okula giden kardeş durumu bilgisi.	35
Tablo 4. 4. Öğrencilerin İlkokula giden kardeş durumu.....	35
Tablo 4. 5. Öğrencilerin işe gittiklerinde kaldıkları süre bilgisi.....	36
Tablo 4. 6. Ailelerin çalışmaya gittikleri il sayısı bilgisi	
Tablo 4. 7. Öğrencilerin barınma durumu.	37
Tablo 4. 8. Okul bulunma durumu bilgisi.	39
Tablo 4. 9. Öğrencilerin okula devam durumu bilgisi.....	41
Tablo 4. 10. Öğrencilerin okulda karşılaştıkları zorluklar.....	43
Tablo 4. 11. Öğrencilerin okula devam durumu bilgisi.....	45
Tablo 4. 12. Öğrencilerin işten döndüklerinde karşılaştıkları zorluklar.....	47
Tablo 4. 13.Öğrencilerin çözüm yolları.....	49

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Mevsimlik Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarının Eğitim Faaliyetlerinden Yararlanma Durumlarının İncelenmesi başlıklı tez çalışmamın toplam **59** sayfalık kısmına ilişkin, 9/01/2026 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%5** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

16/01/2026

Melek TURHAN

Prof. Dr. İsa KORKMAZ

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

16/01/2026

Melek TURHAN

KISALTMALAR

UNICEF : Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (United Nations International Children's Emergency Fund)

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

ILO : Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization)

METİP : Mevsimlik Tarım İşçiliği İzleme ve Geliştirme Projesi

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temel Eğitim Anabilim Dalı
Sınıf Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

MEVSİMLİK TARIM İŞÇİSİ AİLELERİN ÇOCUKLARININ EĞİTİM FAALİYETLERİNDEN YARARLANMA DURUMLARININ İNCELENMESİ

Melek TURHAN

Bu araştırmada, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim faaliyetlerinden yararlanma durumları incelenmiştir. Araştırmanın amacı; mevsimlik göçlerin çocukların eğitim sürekliliği üzerindeki etkilerini belirlemek, eğitimden uzaklaşma nedenlerini ortaya koymak ve çocukların eğitime erişim süreçlerinde yaşadıkları deneyimleri anlamaktır. Çalışmada nitel araştırma yaklaşımlarından nitel durum çalışması deseni benimsenmiştir. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Çalışma grubunu, Şanlıurfa ili Eyyübiye ilçesine bağlı Tarlabası Köyü'nde yaşayan ve mevsimlik tarım işçiliği yapan ailelerin 30 ilköğretim öğrencisi oluşturmaktadır. Elde edilen veriler betimsel analiz tekniği kullanılarak, eş zamanlı veri analizi yaklaşımı doğrultusunda analiz edilmiştir. Araştırma bulgularına göre, katılımcı öğrencilerin 26'sının ailesinde okula devam eden başka kardeşlerin bulunduğu, ortalama kardeş sayısının 4 olduğu ve her ailede ortalama 3 çocuğun eğitimine devam ettiği belirlenmiştir. Öğrencilerin 27'sinin yılın en az beş ayını mevsimlik göç ettikleri bölgelerde geçirdiği tespit edilmiştir. Göç sürecinde 22 öğrencinin eğitim faaliyetlerinden tamamen uzak kaldığı, 8 öğrencinin ise kısmen eğitim faaliyetlerine katılabildiği belirlenmiştir. Göç edilen bölgelerde 24 öğrencinin düzenli eğitim imkânlarına erişemediği, yalnızca 6 öğrencinin geçici eğitim faaliyetlerinden yararlanabildiği saptanmıştır. Araştırma sonuçları, çocukların eğitimden kopmalarının başlıca nedenlerinin ailelerin ekonomik zorunlulukları, göç edilen bölgelerdeki eğitim olanaklarının yetersizliği ve barınma koşullarının eğitime uygun olmaması olduğunu ortaya koymuştur. Katılımcı öğrenciler, göç sürecinde eğitimden uzak kalmanın akademik başarılarını olumsuz etkilediğini, okula döndüklerinde dersleri takip etmekte zorlandıklarını ve okul aidiyetlerinin zayıfladığını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin 20'si göç sonrası okula uyum sağlamakta güçlük yaşadıklarını, 16'sı arkadaşlarının gerisinde kaldıklarını ve özgüven kaybı yaşadıklarını belirtmiştir. Elde edilen bulgular, mevsimlik tarım işçisi çocuklarının eğitim süreçlerinde devamsızlık, öğrenme güçlükleri, sosyal uyum sorunları ve akademik motivasyon kaybı gibi çok boyutlu problemlerle karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir. Öğrencilerin büyük bir kısmı yaşadıkları sorunların üstesinden gelmek için bireysel çabalar gösterse de, bu çabaların kalıcı çözümler üretmede yetersiz kaldığı belirlenmiştir. Sonuç olarak, mevsimlik tarım işçiliği çocukların eğitim hakkına erişimini ciddi biçimde sınırlamakta, eğitimde sürekliliğini engellemekte ve bu durum hem bireysel gelişimi hem de toplumsal kalkınmayı olumsuz yönde etkilemektedir. Araştırma, mevcut eğitim politikalarının saha uygulamalarının güçlendirilmesi, ailelerin eğitim farkındalığının artırılması ve göç sürecinde eğitim sürekliliğini sağlayacak esnek ve yenilikçi eğitim modellerinin geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mevsimlik tarım işçiliği, göç, eğitim sürekliliği, devamsızlık, çocuk hakları

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Basic Education
Primary Education Program
Master Thesis

EXAMINATION OF THE UTILIZATION OF EDUCATIONAL ACTIVITIES BY THE CHILDREN OF SEASONAL AGRICULTURAL WORKER FAMILIES

Melek TURHAN

This study examines the access to educational activities among children of seasonal agricultural worker families. This research aims to determine the effects of seasonal migration on the continuity of children's education, identify the reasons for their disengagement from education, and understand the experiences they encounter in accessing educational opportunities. The study adopted a qualitative case study design from qualitative research approaches. Data were collected using a semi-structured interview form. The study group consisted of 30 primary school-aged students from families living in Tarlabası Village, Eyyübiye District, Şanlıurfa Province, who work as seasonal agricultural workers. The data obtained were analyzed using descriptive analysis techniques in line with the concurrent data analysis approach. According to the research findings, 26 of the participating students had siblings attending school, the average number of siblings was 4, and an average of 3 children per family continued their education. It was determined that 27 of the students spent at least five months of the year in the regions to which they migrated seasonally. During the migration process, it was determined that 22 students were completely excluded from educational activities, while 8 students were able to participate in educational activities to a limited extent. It was found that 24 students in the regions to which they migrated did not have access to regular education, and only 6 students were able to benefit from temporary educational activities. The research results revealed that the main reasons for children's disengagement from education were their families' economic constraints, inadequate educational opportunities in the regions they migrated to, and housing conditions that were not conducive to education. Participating students stated that being away from education during the migration process negatively affected their academic achievement, that they had difficulty following lessons when they returned to school, and that their sense of belonging to the school had weakened. Twenty of the students reported having difficulty adjusting to school after migration, while 16 stated that they had fallen behind their peers and experienced a loss of self-confidence. The findings reveal that children of seasonal agricultural workers face multidimensional problems in their education, including absenteeism, learning difficulties, social adjustment issues, and loss of academic motivation. Although most students make individual efforts to overcome these problems, these efforts are insufficient in producing lasting solutions. Consequently, seasonal agricultural work seriously limits children's access to education, hinders educational continuity, and negatively affects both individual development and social progress. The research highlights the need to strengthen the implementation of existing education policies, raise families' awareness of education, and develop flexible and innovative education models that ensure educational continuity during the migration process.

Keywords: Seasonal agricultural work, migration, educational continuity, absenteeism, children's rights

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Eğitim, bireylerin yaşantıları aracılığıyla bilgi, beceri, tutum ve değerler kazandıkları bir öğrenme sürecidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu süreçte birey hem okul ortamında hem de sosyal çevresinde birçok bilgi, beceri ve değer kazanır. Eğitim yalnızca bireyin gelişimini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda toplumun ilerlemesine de katkı sunar. Kendini geliştiren birey, içinde yaşadığı çevreye olumlu etkilerde bulunarak toplumsal dönüşümün bir parçası olur. Bu nedenle eğitim, her dönem toplumların geleceğini şekillendiren en önemli yapı taşlarından biridir.

Her birey eğitim sürecini kesintisiz sürdüremeyebilir. Hayatın getirdiği çeşitli zorluklar, zaman zaman eğitime ara verilmesine neden olabilir. Savaşlar, doğal afetler, ekonomik sıkıntılar gibi nedenlerin yanı sıra dezavantajlı bölgelerin geçim kaynaklarından biri olan mevsimlik tarım işçiliği de bu süreci sekteye uğratan başlıca etkenlerden biridir. Mevsimlik tarım işçiliği, kırsal alanda yaşayan az topraklı/topraksız köylüler ile kentlerin bazı yerlerinde ikamet eden, eğitim seviyesi ve ekonomik düzeyi düşük kalabalık ailelerin geçim mecrası olarak gördüğü bir çalışma türüdür. (Yıldız, 2020). Mevsimlik tarım işçisi aileler, geçimlerini sağlamak amacıyla yılın belirli dönemlerinde göç etmek zorunda kalır. Bu göçler, özellikle çocukların okuldan uzak kalmasına, devamsızlık yapmasına ve eğitimden uzaklaşmasına yol açabilir. Eğitim hayatında meydana gelen bu kesintiler, çocukların hem akademik hem de sosyal gelişimlerini olumsuz etkileyebilir. Bu durumun bireyler üzerinde yarattığı etki zamanla toplumsal kalkınmayı da zayıflatır. Bu nedenle, özellikle dezavantajlı grupların eğitimde sürekliliklerini sağlamak büyük önem taşımaktadır.

Mevsimlik tarım işçiliği, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaygın görülen geçim yollarından biridir. Yoksulluk, topraksızlık, yüksek nüfus artışı, bölgeler arası gelişmişlik farkları, gelir dağılımındaki adaletsizlik, terör ve feodal toplum yapısı gibi çeşitli nedenlerle her yıl binlerce insan, tarımsal faaliyetlerde çalışmak amacıyla yaşadıkları yerleri geçici olarak terk etmektedir (Kantar ve ark., 2018). Bu göç süreci sadece işte çalışacak ebeveynleri değil, çocukları ve zaman zaman yaşlı aile üyelerini de kapsamaktadır.

Dünyada yaklaşık 90 milyon kişi, mevsimlik işlerde çalışabilme umuduyla ulusal sınırların ötesine göç etmektedir (Dedeoğlu ve vd., 2019). Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliğine Güneydoğu Anadolu bölgesinde sık rastlanmaktadır. Şanlıurfa ili de bu geçim kaynağının yoğun olduğu illerin başında gelmektedir. Mevsimlik tarım işçiliği belli ailelerde

zamanla bir yaşam tarzına dönüşmüştür. Bu yaşam tarzı nesilden nesile aktarılmış. Köylerde işe giden belli aileler oluşmaya başlamıştır.

Mevsimlik tarım göçü, çocukların eğitim yaşamında ciddi aksamalar meydana getiren başlıca etkenlerden biridir. Aileleriyle birlikte farklı bölgelere göç eden çocuklar, bu süreçte okullarından uzak kalmakta ve eğitimlerine ara vermek zorunda kalmaktadır. Göç dönemlerinin eğitim öğretim yılıyla paralel olması, bu çocukların okula geç başlamalarına ya da eğitim dönemini tamamlamadan ayrılmalarına neden olmaktadır. Bu durum, öğrenmenin sürekliliğini bozmakta; öğrencilerin dersleri takip etmesini, sınıf düzenine uyum sağlamasını ve akademik olarak başarılı olmasını zorlaştırmaktadır. Eğitim takviminde oluşan bu kopukluk ortalama iki üç aylık gibi bir süre gibi görünse de aslında çocuk üzerinde bıraktığı iz daha fazladır. Çocukların okula yoğunlaşamaması ve işe gidecek olmanın verdiği duygu çocukların okulu benimsemesini zorlaştırmaktadır. Çünkü onları uzun ve yorucu günler beklemektedir. Bu nedenle çocuklar işe gidecekleri zaman akıllarında işe gidecek olmanın verdiği rahatlıkla derslerine karşı ilgi göstermemekte işten döndüklerinde ise devamsızlık zamanlarında arkadaşlarının önde olduğunu, zaten onlara yetişemeyeceğini düşünerek motivasyonunu kaybedebilmektedir.

Literatür incelendiğinde, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitimde yaşadığı en büyük sorunlardan birinin devamsızlık olduğu görülmektedir (Kaya, 2014; Yıldız & Erdem, 2011). Tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu dönemlerin genellikle okulların açılış ve kapanış zamanlarına denk gelmesi nedeniyle binlerce çocuk eğitim öğretim sürecinden uzak kalmaktadır (UNICEF, 2012). Bu durum çocukların eğitim hayatını olumsuz yönde etkilemekte; eğitimde sürekliliğin sağlanamaması ders konularının takip edilememesine, akran ilişkilerinde kopukluklara ve okula aidiyet duygusunun zayıflamasına yol açmaktadır (Şimşek, 2010). Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının yaşadığı bu sorunlar yalnızca çocukları değil, aynı zamanda öğretmenleri ve okul yöneticilerini de olumsuz etkilemektedir (Günay & Acar, 2016).

Türkiye'de mevsimlik tarım işçiliğinin çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri, ulusal düzeyde fark edilmiş ve bu duruma yönelik çeşitli politika önlemleri geliştirilmeye başlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı, 21 Mart 2016 tarihinde yayımladığı “Mevsimlik Tarım İşçileri ile Göçer ve Yarı Göçer Ailelerin Çocuklarının Eğitime Erişimi” konulu genelge ile bu çocukların eğitim haklarından mahrum kalmamaları için bir dizi önlem belirlemiştir. Bu kapsamda, göç veren ve göç alan illerde özel takip ekiplerinin kurulması, bu ekiplerin mevsimlik işçi çocuklarını tespit ederek gittikleri bölgelerde okul kayıtlarını sağlamaları,

çocukların devamsızlık bilgilerinin e-okul sistemi üzerinden dikkatle takip edilmesi gibi uygulamalar yapılması sağlanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2016).

Genelgede ayrıca, bu çocukların imkânlar ölçüsünde yatılı bölge okullarına yerleştirilmeleri ya da taşınmalı eğitimden faydalandırılmaları önerilmiş; gerekli durumlarda çadır alanlarına prefabrik sınıflar kurulması ve buralarda deneyimli öğretmenlerin görevlendirilmesi de belirtilmiştir. Yaz aylarında destekleyici eğitim programlarının düzenlenmesi, kırtasiye ve okul kıyafeti gibi temel ihtiyaçların Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla karşılanması da alınan tedbirler arasındadır (MEB,2016).

Ayrıca, 2017-2023 yıllarını kapsayan “Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı” kapsamında, mevsimlik tarım alanında çalışan çocuklar “öncelikli ve en kötü biçimde çocuk işçiliği” olarak tanımlanmış; bu sorunla mücadele için çeşitli bakanlıklar ile yerel yönetimlere sorumluluklar yüklenmiştir. Program kapsamında, ailelerin ekonomik anlamda güçlendirilmesi, çocukların eğitime erişimi ve devamlılığının sağlanması, kurumlar arası iş birliği ile farkındalık çalışmaları yapılması gibi stratejiler belirlenmiştir. Ancak tüm bu çabalara rağmen, sahada karşılaşılan uygulama yetersizlikleri, bölgesel ve yerel düzeydeki engeller ile ailelerin kültürel yapısı gibi etkenler, geliştirilen politikaların etkisini sınırlayabilmektedir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı [ÇSGB], 2017).

Bu yüksek lisans tezinin konusu, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim faaliyetlerinden yararlanma durumlarıdır. Bu bağlamda literatürdeki bulgular, sorunun kapsamını ve önemini genel hatlarıyla ortaya koymaktadır. Çukurova ve benzeri tarımsal üretim bölgelerinde yapılan araştırmalar, gezici mevsimlik tarım işçilerinin önemli bir kısmının Şanlıurfa ve Diyarbakır gibi illerden göç ettiğini ortaya koymuştur (Kantar ve ark., 2018). Bu işçilerin büyük çoğunluğunu kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. Bu da mevsimlik tarım göçünün demografik olarak aileleri bütün halinde etkilediğini göstermektedir.

Şanlıurfa ili, mevsimlik tarım işçiliğinin en yoğun yaşandığı yerlerden biri olarak dikkat çekmektedir. İlde, binlerce aile her yıl bahar ve yaz aylarında başta Akdeniz, Ege ve Karadeniz bölgeleri olmak üzere farklı bölgelere tarım işçisi olarak göç etmektedir. Söz konusu ailelerin büyük kısmı, eğitim ve gelir düzeyi düşük, kalabalık hanelerden oluşmaktadır. Şanlıurfa’nın özellikle Eyyübiye gibi yoksulluğun derin olduğu ilçelerinde mevsimlik tarım işçiliği yaygın bir geçim kaynağıdır (TÜİK, 2021).

Bu tez, Şanlıurfa ili Eyyübiye ilçesi Tarlabası Köyü özelinde gerçekleştirilen bir saha araştırmasına dayanmaktadır. Tarlabası Köyü, mevsimlik tarım işçisi ailelerin yaşadığı,

sosyoekonomik açıdan dezavantajlı bir kırsal yerleşimdir. Literatürdeki genel bulgular ışığında, bu köyde yaşayan mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitimden ne derece faydalanabildiği ve ne tür engellerle karşılaştıkları incelenmeye değerdir. Bu araştırma mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim hayatlarında alternatif çözüm yolları üretmek için önemlidir.

1.1.Problem Durumu

Şanlıurfa, Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliğinin en yoğun yaşandığı illerden biridir. Her yıl yaklaşık 300 bin kişi, geçimlerini sağlamak amacıyla yılın belirli dönemlerinde farklı illere göç etmektedir. Bu göç yalnızca yetişkinleri değil, okul çağındaki çocukları da kapsamaktadır. Aileleriyle birlikte göç eden çocuklar, uzun süre okullarından uzak kalmakta, eğitim öğretim yılı boyunca aylar süren devamsızlıklar yaşamaktadır. Bu kesintiler, çocukların hem akademik başarısını hem de eğitim sürecine olan bağlılıklarını ciddi şekilde zayıflatmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2020)

Göç nedeniyle oluşan eğitim boşluğu, çocukların programı takip etmesini zorlaştırmakta, öğrenme kayıplarını arttırmakta ve öğrencilerin okuldan uzaklaşmasına yol açmaktadır. Ortalama olarak 3 ila 6 ay süren devamsızlıklar, sınıf tekrarı riskini ve okul terki oranlarını artırmaktadır. Bu durum, çocukların gelecekteki eğitim hedeflerine ulaşmalarını engellemekte, eğitimin sürekliliğini tehdit etmektedir. Eğitim hakkının bu şekilde kesintiye uğraması, çocukların potansiyellerini gerçekleştirmelerini zorlaştırmakta ve bölgesel eğitim göstergelerini olumsuz etkilemektedir (Şimşek, 2010; UNICEF, 2012).

Bunun yanı sıra mevsimlik göç, sosyal uyum sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Şanlıurfa’dan farklı illere göç eden çocuklar, gittikleri bölgelerde “misafir öğrenci” olarak görülmekte, arkadaşlık ilişkileri kurmakta ve okul ortamına uyum sağlamak zorluk çekmektedir. Dil farklılıkları, kültürel farklılıklar ve kısa süreli kalış süreleri bu çocukların bulunduğu sınıf ortamında kendilerini dışlanmış hissetmelerine neden olabilmektedir. Bu durum, okula karşı yabancılaşma hissini artırmakta, öğrencinin derse katılımını ve okul motivasyonunu azaltmaktadır (Yıldız & Erdem, 2011; Günay & Acar, 2016)

Özetle, Şanlıurfa’dan mevsimlik tarım işçiliği nedeniyle göç eden çocuklar hem akademik hem sosyal anlamda ciddi dezavantajlar yaşamaktadır. Her yıl on binlerce çocuk, eğitim hakkından tam anlamıyla yararlanamamakta; okulda kalmak ile aileye ekonomik katkı sağlamak arasında bir seçim yapmak zorunda kalmaktadır. Eğitimde fırsat eşitliğini zedeleyen

bu durum, yapısal bir sorun olarak varlığını sürdürmekte ve uzun vadede hem bireysel gelişimi hem de toplumsal kalkınmayı olumsuz etkilediği göze çarpmaktadır.

1.2 Problem Cümlesi

Bu çalışmada, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim faaliyetlerinden yararlanma durumları nedir, sorusuna yanıt aranmaktadır.

1.3 Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, mevsimlik tarım işçiliği yapan ailelerin çocuklarının eğitimle olan bağlarını daha yakından anlamayı amaçlamaktadır. Özellikle Şanlıurfa'da yaşayan ve yılın belirli dönemlerinde tarım işçiliği nedeniyle göç eden ailelerin çocuklarının, bu süreçte eğitime ne ölçüde devam edebildiği, eğitimle olan ilişkilerinin nasıl şekillendiği bu çalışmanın odak noktalarındandır. Çocukların okuldan uzak kaldıkları dönemlerde ne gibi zorluklarla karşılaştıkları, eğitime yeniden başladıklarında hangi sorunlarla mücadele ettikleri ve eğitim sürecine nasıl tutundukları bu araştırmanın temel sorularını oluşturmaktadır.

Araştırmada yer alan öğrenci görüşmeleri ile, göç sürecinin çocukların okul hayatına etkisi; eğitimden uzak kalma, devamsızlık, okul ortamına uyum sağlama gibi konularda çocukların birebir yaşadıkları deneyimlere yer verilmesi hedeflenmektedir. Bu sayede, sorunların sadece rakamlara değil, gerçek hayatlara yansıyan yönleri de ortaya konacaktır.

Bu çalışmayla birlikte, çocukların gözünden eğitime erişim sürecini görmek, onların sesine kulak vermek ve yaşadıkları güçlükleri doğrudan kendi ifadeleriyle anlamak istenmektedir. Ayrıca, elde edilen veriler doğrultusunda, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarına yönelik daha etkili eğitim politikaları geliştirilebilmesi için öneriler sunulması amaçlanmaktadır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının demografik özellikleri eğitim süreçlerini nasıl etkilemektedir?
2. Mevsimlik göç edilen yerlerdeki yaşam ve eğitim koşulları öğrencilerin eğitim yaşantılarını nasıl etkilemektedir?
3. Mevsimlik göç sonrası köye geri dönüldüğünde öğrencilerin okul ortamında karşılaştıkları zorluklar nelerdir?
4. Öğrencilerin görüşlerine göre mevsimlik tarım işçisi çocuklarının eğitim yaşantılarının iyileştirilmesi için neler yapılabilir?

1.4 Araştırmanın Önemi

Eğitim, bireylerin topluma katılımını sağlayan ve yaşam boyu süren bir gelişim sürecidir. Ne yazık ki bu gelişim sürecinden herkes eşit miktarda faydalanamaz. Bazı toplumsal gruplar, içinde bulundukları sosyo-ekonomik koşullar nedeniyle bu sürece düzenli ve kesintisiz bir şekilde dahil olamamaktadırlar. Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocukları da bu gruplardan biridir. Göçebe yaşam döngüsü, çocukların eğitim hayatını doğrudan etkilemekte; okul devamlılığını, öğrenme sürekliliğini ve sosyal uyumu olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bağlamda, yürütülen bu araştırma, eğitimdeki eşitsizliklerin somut örneklerinden biri olan bu durumu daha görünür kılmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın temel önemi, nicel verilerle kolayca tespit edilemeyen bireysel deneyimlerin ve eğitime dair algıların, doğrudan öğrencilerin kendi görüşleriyle ortaya konulacak olmasıdır. Eğitime erişim sürecinde yaşanan kopuklukların, yalnızca akademik değil, duygusal ve sosyal boyutlarının da anlaşılması hedeflenmektedir. Bu yönüyle çalışma, sadece bir durumu betimlemekle kalmayacak, aynı zamanda eğitime dair temel bir hakkın yaşamsal koşullar tarafından nasıl şekillendiğini anlamaya katkı sunacaktır.

Çalışma, yerel bağlama (Şanlıurfa ili özelinde) odaklanarak, mevsimlik tarım işçiliğinin yoğun yaşandığı bölgelerdeki çocukların eğitime katılım sorunlarını bütüncül bir bakış açısıyla ele almaktadır. Bu yönüyle araştırma, bölgesel eğitim politikalarının geliştirilmesi, saha temelli uygulamaların planlanması ve sosyal destek mekanizmalarının daha etkin işlemesi adına veri temelli öneriler sunma potansiyeline sahiptir.

Ayrıca bu araştırma, eğitimin yalnızca kurumsal değil, toplumsal bir konu olduğunu bir kez daha hatırlatmaktadır. Mevsimlik göçün içinde eğitimle bağını sürdürmeye çalışan bir çocuğun deneyimini anlamaya çalışmak hem eğitimciler hem de politika yapıcılar açısından önemli bir farkındalık alanı sunmaktadır. Bu bağlamda çalışma, yalnızca akademik literatüre katkı sağlamanın ötesinde, saha uygulamalarına da katkı sağlayacak nitelikte görülmektedir.

1.5 Sınırlılıklar

Bu araştırma, görüşmeye katılan ve 30 öğrenciden oluşan örneklem grubunun verdiği yanıtlarla sınırlıdır. Örneklem sayısının sınırlı tutulmasının temel nedeni, araştırmanın yürütüldüğü evrenin genişliği karşısında kapsamlı bir çalışma yürütmenin saha koşulları açısından mümkün olmamasıdır. Görüşme yapılan öğrencilerin paylaştığı yanıtların doğru ve samimi olduğu varsayımı da araştırmanın doğal sınırlılıklarından biridir.

Çalışmada yer alan öğrencilere, doğrudan ya da dolaylı yollarla yaşam koşulları ve eğitim süreçlerine dair sorular yöneltilmiş; sahip oldukları ya da eksikliğini yaşadıkları imkanların eğitim süreçlerine etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, çalışma grubunun daha anlamlı sonuçlar verebilmesi adına; çalışmanın gerçekleştirildiği okul, idarî yapı, bölgesel konum, demografik yapı, sosyal ve ekonomik koşullar açısından araştırma evrenini temsil edebilecek bir nitelikte seçilmiştir.

Görüşme formu önceden hazırlanmış ve yapılandırılmış olsa da, öğrencilerin yaşlarının küçük olması ve kendilerini ifade etme becerilerinin farklılık göstermesi, bazı verilerin daha yüzeysel kalmasına neden olmuştur. Bazı öğrenciler duygularını ya da düşüncelerini dil farklılığı yüzünden tam olarak aktaramamış olabilir; bu da verilerin derinliğini sınırlamıştır.

Tüm bu sınırlılıklara rağmen, bu araştırma mevsimlik tarım işçiliğinin çocukların eğitime erişimi üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik önemli bir katkı sunmaktadır. Elde edilen veriler, sahadaki gerçek yaşantılara ışık tutmakta ve çocukların eğitim süreçlerine yönelik geliştirilecek politikalara zemin hazırlamaktadır.

1.6 Tanımlar

Mevsimlik Tarım İşçisi: Yılın belli dönemlerinde tarım sektöründe çalışmak üzere, sürekli yaşadığı yerden başka bir bölgeye geçici olarak göç eden ve çoğunlukla ailesiyle birlikte yaşayan iş gücü. (T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2020).

Mevsimlik Göç: Ekonomik nedenlerle özellikle tarım gibi mevsimsel iş gücüne dayalı sektörlerde çalışmak için yapılan, geçici süreli yer değiştirmeler. (DİSK-AR, 2012).

BÖLÜM 2

2.KURAMSAL YAPI MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLİĞİ

2.1. Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Tanımı

Mevsimlik tarım işçiliği, tarımsal üretimin yılın belirli dönemlerinde ortaya çıkan yoğun işgücü ihtiyacını karşılamak amacıyla, işçilerin bir bölgeden başka bir bölgeye geçici olarak göç etmeleriyle gerçekleşen bir çalışma biçimidir. (Hayata Destek İnsani Yardım Derneği, 2014). Tarımdaki üretim yıl içerisinde mevsimsel şartlara bağlı olduğundan kesin tarih çoğu zaman belli değildir. Yılın belirli dönemleri işçiler işe gidecekleri ve dönecekleri zamanı düzenler. Mevsimlik Tarım işçileri, ürünlerin ekimi, bakımı, hasadı ve işlenmesi gibi tarımsal faaliyetlerde çalışmakta, çoğunlukla düşük ücretlere ve kayıt dışı istihdama tabi tutulmaktadır. (Çelik, 2010).

Mevsimlik tarım işçiliği, yalnızca ekonomik açıdan değil; aynı zamanda sosyal yaşam açısından da çok sayıda sorunu beraberinde getirmektedir. Bu işçilerin yaşam standartlarının çok düşük olması, çalıştıkları tarlalarda karşılaştıkları olumsuz şartlar, barınma, sağlık, eğitim ve sosyal koruma gibi temel haklara ulaşmalarını zorlaştırmaktadır. Mevsimlik işçiler ve aileleri, çoğunlukla çadır veya konteynır geçici barınma alanlarında yaşamakta; bu alanların alt yapı hizmetlerinden uzak olması da onların yaşam şartlarını daha da zorlaştırmaktadır.

2.2. Dünyada Mevsimlik Tarım İşçiliği

Dünya genelinde mevsimlik tarım işçiliği, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaygın bir olgudur. Latin Amerika, Afrika, Asya ve bazı Avrupa ülkelerinde mevsimlik tarım işçileri, tarımsal üretimin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde, özellikle Meksika'dan gelen göçmen işçiler; İspanya'da, Faslı işçiler; İtalya'da ise Güney Asya kökenli işçiler, mevsimlik tarım işlerinde yoğun olarak çalışmaktadırlar (FAO, 2014).

Bu işçiler, çoğunlukla düşük ücretler, uzun çalışma saatleri, kötü barınma koşulları ve sosyal güvenceden yoksunluk gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Çocuk işçiliği, özellikle gelişmekte olan ülkelerde ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), mevsimlik tarım işçiliğinin çocuk işçiliğinin en yoğun yaşandığı sektörlerden biri olduğunu belirtmektedir (ILO, 2017)

Dünya genelinde birçok ülke, mevsimlik tarım işçilerinin haklarını korumaya yönelik çeşitli düzenlemeler getirmiştir. Ancak uygulamada ciddi sorunlar devam etmekte, özellikle göçmen işçilerin durumu daha kırılgan bir yapıda kalmaktadır. Eğitim hakkına erişim, sağlık

hizmetlerinden yararlanma ve insana yakışır çalışma koşulları sağlama konularında küresel ölçekte çeşitli projeler yürütülmektedir, ancak bu çalışmaların etkinliği ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir (ILO, 2018).

2.3. Türkiye'de Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Tarihsel Gelişimi

Mevsimlik tarım işçiliği, tarımsal üretimin yılın belirli dönemlerinde yoğunlaşması nedeniyle işçilerin geçici süreliğine göç ederek çalışması durumudur. Türkiye’de tarım sektöründe uzun süredir var olan bu iş yaşamı, Osmanlı İmparatorluğu’ndan günümüze uzanan bir tarihsel arka plana sahiptir. Ercan (2016) mevsimlik tarım işçiliğinin, sadece bir ekonomik geçim stratejisi değil; aynı zamanda kırsal toplumun yapısal bir unsuru olduğunu belirtmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde tarımsal üretim büyük ölçüde aile emeği ile yürütülüyordu. Ancak 19. yüzyılda, tımar sisteminin çözülmesi ve özel mülkiyetin yaygınlaşmasıyla birlikte, tarımda büyük arazi sahiplerinin işgücü ihtiyacı belirginleşmiştir. Yalçın (2018) tımar sisteminin çözülmesiyle köylülerin topraklarından koparak, ücretli ya da yarıcı olarak büyük çiftliklerde çalışmaya başladıklarını ifade etmiştir. Bu gelişme, mevsimlik işçi talebini artıran önemli bir kırılma noktası olmuştur.

Özellikle 1830’lu yıllarda, Çukurova’da pamuk üretimini artırmak amacıyla Sudan’dan işçi-kölelerin getirilmesiyle birlikte dış kaynaklı mevsimlik işçi uygulamaları başlamıştır. Heinrich Böll Stiftung (2014) Çukurova pamuk üretiminde Sudanlı köle işçilerin ticari tarımın ilk iş gücü unsurları olduğunu ifade etmiştir. Bu dönem aynı zamanda, ticari tarımın uluslararası pazarlara açıldığı ve emek ihtiyacının arttığı bir süreçtir.

19. yüzyılın sonlarına doğru, ticari tarım ürünlerinde (pamuk, tütün gibi) artış yaşanmış ve Anadolu’nun farklı bölgelerinden mevsimlik işçi hareketliliği görülmeye başlanmıştır. Ancak ulaşım kısıtlılığı nedeniyle göçler daha çok bölgesel düzeyde kalmıştır. Bu dönemde eğitim olanaklarının kırsalda yok denecek kadar az olması, mevsimlik işçilerin çocuklarının eğitim hayatının başlamadan sona ermesine neden olmuştur (Keyder, 1987).

Cumhuriyet’in ilk yıllarında tarımsal üretim ağırlıklı olarak küçük aile işletmeleri temelinde yürütülmekteydi. Karaman (2013) erken cumhuriyet döneminde tarımsal işgücünü büyük ölçüde aile emeğine dayandığını ve dışarıdan ücretli işçi alımının da sınırlı olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle, erken Cumhuriyet yıllarında mevsimlik işçilik sınırlı ölçekte kalmış ve çoğunlukla yerel ihtiyaçlarla sınırlı olmuştur. Aynı zamanlarda köylerde eğitim olanakları son derece sınırlıydı. Ercan (2016) Köy Enstitüleri kırsal eğitimde devrim niteliğinde bir adım olsa da , coğrafi yaygınlık açısından yetersiz kaldığını belirtmiştir. Bu durum, kırsal

nüfusun büyük çoğunluğunun okuma-yazma bilmemesiyle sonuçlanmış ve mevsimlik işçi çocuklarının eğitim erişimini son derece kısıtlı hale getirmiştir.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında tarım sektörü ciddi darboğazlar yaşamış, kırsal yoksulluk artmıştır. 1950'lere gelindiğinde tarımsal üretimde makineleşmenin başlaması kırsal yapıyı kökten değiştirmiştir. Çelik (2010) tarımda makineleşmenin, küçük köylünün geçim ekonomisini zayıflattığını, işsizliği ve mevsimlik işçi göçlerini arttırdığını belirtmiştir.

Traktör ve diğer tarım makinelerinin köylere girmesiyle, küçük toprak sahipleri tarımda rekabet edemez hale gelmiş; birçoğu ya kente göç etmek ya da mevsimlik işçiliğe yönelmek zorunda kalmışlardır. Çukurova, Ege, Orta Anadolu gibi bölgeler, özellikle pamuk, tütün, üzüm, fındık, şekerpancarı gibi ürünlerin hasadında yoğun mevsimlik işgücü çekmeye başlamıştır. Örneğin; Şanlıurfa'dan çıkan bir işçi ailesi, Adana'da pamuk toplar, oradan Ordu'ya geçerek fındık toplar, ardından Polatlı'ya geçerek soğan hasadına katılırdı. Çünkü işe giden aileler zamanla bu ağır çalışma koşullarına alışmış ve kış mevsimine kadar çalışmıştır (Boratav, 2005)

Dayı başı sistemi, mevsimlik tarım işçilerinin çalışma yaşamında yaygın olarak karşılaşılan bir aracılık mekanizmasıdır. Yıldırak ve arkadaşları (2003) dayı başıların işgücünün temininde ve denetlenmesinde belirleyici rol oynadığını ve bu durumun işçilerin ücret ve çalışma koşullarında hak kayıplarına yol açtığını belirtmektedir. Benzer şekilde Gülçubuk (2012), dayı başı aracılığıyla çalışan işçilerin ücretlerinin bir kısmını bu aracılara vermek zorunda kaldığını ve çalışma koşulları üzerinde söz sahibi olamadığını ifade etmektedir. Bu yapının yalnızca yetişkin işçileri değil, çocukları da dolaylı olarak etkilediği; Erbaş'a (2016) göre mevsimlik tarım işçisi ailelerin dayı başı sistemine bağımlı çalışmasının çocukların eğitim süreçlerinin aksamasına neden olduğu görülmektedir.

1980'li yıllara gelindiğinde, Türkiye'de tarım politikalarında köklü değişimler yaşanmıştır. 24 Ocak 1980 kararlarıyla başlayan neoliberal ekonomi politikaları, tarım sektöründe devlet desteklerini azaltmış, küçük üreticiyi korumasız bırakmıştır. Ercan (2016), tarımsal desteklerin çekilmesinin ve serbest piyasa koşullarının hâkim olmasının, küçük üreticiyi daha da kırılgan hale getirdiğini ifade etmiştir. Girdi fiyatlarının artması, tarımsal ürün fiyatlarının düşmesi küçük üreticiyi hızla yoksullaştırmış ve mevsimlik işçiliğe yöneltmiştir (Ercan, 2016).

1980 sonrası dönem, aynı zamanda GAP gibi büyük projelerin hayata geçirildiği bir dönemdir. GAP sayesinde sulama alanlarının genişlemesi, özellikle Şanlıurfa, Diyarbakır gibi illerde tarım üretimini artırmıştır. Ancak bu artış küçük çiftçiye değil, büyük toprak sahiplerine

yaramıştır. Kırsal yoksulluk azalmamış, mevsimlik tarım işçiliği yapısal bir geçim biçimine dönüşmüştür.

1990'lı yıllarda mevsimlik işçilik yapısında başka bir büyük kırılma yaşanmıştır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşanan silahlı çatışmalar ve köy boşaltmaları nedeniyle yüz binlerce insan zorunlu olarak göç etmek zorunda kalmıştır. Stiftung (2014) Köy boşaltmaları ve zorunlu göçlerin, Güneydoğu Anadolu'dan batıya yönelen yeni bir mevsimlik işçi kitlesi yarattığını ifade etmiştir. Zorla göç ettirilen köylüler, büyük şehirlerde tutunamayınca, mevsimlik tarım işçiliğini tek geçim kapısı olarak görmeye başlamıştır.

Bu dönemde mevsimlik tarım işçiliği bir ailenin değil, nesillerin geçim stratejisi haline gelmiştir. Çocuklar da aileleriyle birlikte çalışmak zorunda kalmış, eğitim hayatları sekteye uğramıştır. UNICEF Türkiye (2015) raporunda mevsimlik işçiliğin, nesiller arası yoksulluğun devamı açısından ciddi bir risk teşkil ettiğini ifade edilmektedir.

Mevsimlik tarım işçilerinin yaşam koşulları da oldukça ağırdır. Çoğunlukla derme çatma çadırlarda, hijyenik olmayan alanlarda yaşamak zorunda kalmaktadırlar. Temiz suya, sağlıklı gıdaya erişim sınırlı; sağlık hizmetleri yetersizdir. Eğitimde ise, göç ettikleri yerlerde okula devam etmek çok zordur. Eğitim sürekliliği sağlanamadığı için mevsimlik işçi çocuklarının okul terk oranı oldukça yüksektir (UNICEF, 2012).

2000'li yıllarda Türkiye'de mevsimlik tarım işçileri ile ilgili bazı politika girişimleri olmuştur. 2010 yılında yayımlanan 2010/6 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile METİP (Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin İyileştirilmesi Projesi) uygulamaya konmuştur. Bu proje kapsamında mevsimlik işçilerin barınma koşullarının iyileştirilmesi, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimlerinin artırılması amaçlanmıştır.

Örneğin Polatlı ilçesinde uygulanan modelde, mevsimlik işçi çocukları için çadır alanlarında geçici sınıflar açılmış, taşınabilir eğitim hizmetleri sağlanmış, seyyar öğretmenler görevlendirilmiştir. Bu sayede tarım işçisi çocuklarının bir kısmının okuldaki uzak kalması engellenmiştir. Ancak uygulamalar sınırlı kalmış ve her yere yayılamamıştır (MEB, 2016).

Bu dönemde tarım sektöründe mevsimlik işçiliğin önemi daha da artmıştır. Karadeniz'de fındık, Ege'de zeytin ve üzüm, Çukurova'da pamuk ve narenciye gibi ürünlerin tamamı mevsimlik işçi emeğiyle toplanır hale gelmiştir.

2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaşla birlikte Türkiye'ye yoğun bir zorunlu göç dalgası yaşanmış, Türkiye kısa sürede dünyada en fazla mülteci barındıran ülkelerden biri

hâline gelmiştir. Bu süreçte Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin önemli bir bölümü, kayıt dışı ve düşük ücretli iş olanaklarının yaygın olduğu alanlara yönelmiş; mevsimlik tarım işçiliği bu alanların başında gelmiştir (Erdoğan, 2017). Özellikle Akdeniz, Güneydoğu Anadolu ve Ege bölgelerinde Suriyeli mültecilerin ucuz işgücü olarak çalıştırılması, tarım sektöründe rekabeti artırmış ve yerli mevsimlik tarım işçilerinin daha düşük ücretler ve daha ağır çalışma koşulları altında çalışmasına neden olmuştur (Gülçubuk, 2015).

Suriyeli mültecilerin mevsimlik tarım işçiliğine yoğun katılımı, sektörde ücretlerin düşmesine ve çalışma koşullarının genel olarak kötüleşmesine yol açmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), mülteci işçilerin kayıt dışı çalıştırılmasının hem mülteci hem de yerli işçilerin emek piyasasındaki kırılganlığını artırdığını ve sosyal koruma mekanizmalarının etkisizleşmesine neden olduğunu belirtmektedir (ILO, 2018). Bu durum, çocuk işçiliği oranlarının artmasına da zemin hazırlamış; özellikle Suriyeli ve yerli mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocukları eğitimden uzaklaşarak tarımsal üretim süreçlerine dâhil edilmiştir (UNICEF, 2019). Ayrıca, sınırlı iş olanakları ve düşük ücretler nedeniyle tarım işçileri arasında zaman zaman etnik temelli gerilimlerin ortaya çıktığı, bu durumun çalışma barışını olumsuz etkilediği çeşitli çalışmalarda vurgulanmaktadır (Erdoğan, 2017).

Mevsimlik tarım işçiliği bugün hâlâ Türkiye tarım ekonomisinin temel dinamiklerinden biridir. Tarım sektörünün modernleşememesi, kırdan kente göçün yeterince dengelenememesi, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, mevsimlik işçiliği yapısal bir olgu haline getirmiştir.

Türkiye'de mevsimlik tarım işçileri hâlen 48'den fazla ilde ürün hasadında çalışmakta, yılın 6–8 ayını göç halinde geçirmekte, aile bütünlükleri ve çocukların eğitim hayatları sürekli kesintiye uğramaktadır (ÇSGB, 2017).

Bu süreçte devletin ve sivil toplumun bazı müdahaleleri olmuşsa bile mevsimlik işçiliğin doğurduğu yapısal sorunlar tam anlamıyla giderilememiştir. Eğitim açısından bakıldığında, taşınmalı eğitim, mobil okul projeleri, Yıl İçerisinde Sıkıştırılmış Eğitim Programı (YSÖP) gibi uygulamalar kısmi çözümler getirmiştir. Ancak ailelerin sürekli yer değiştirmesi, çocuk işçiliğinin yaygınlığı ve ekonomik zorunluluklar nedeniyle çocukların okula devamı hâlâ düşük seviyelerde kalmaktadır (MEB, 2016).

Barınma koşulları açısından, bazı illerde tarım işçileri için geçici konaklama alanları kurulmuş, su, elektrik, sağlık hizmetleri gibi temel ihtiyaçlar sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak

bu hizmetlerin standardı illere göre değişmekte ve çoğu zaman geçici çözümlerle yetinilmektedir.

Sağlık hizmetlerine erişimde ise mobil sağlık ekiplerinin devreye girmesiyle bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Özellikle aşılama kampanyaları, anne-çocuk sağlığı hizmetleri, mevsimlik işçi gruplarına yönelik sağlık taramaları gibi uygulamalar geliştirilmiştir. Ancak tüm bu hizmetler işçilerin her zaman erişebileceği bir yapıda değildir.

Mevsimlik tarım işçiliği başlangıçta ekonomik bir zorunluluk olarak ortaya çıkmış olsa da, zaman içerisinde sosyal dışlanma, eğitimden uzaklaşma ve kuşaklar arası yoksulluğun yeniden üretimi gibi yapısal ve kalıcı sorunlara yol açmıştır. Mevsimlik tarım işçileri, düzensiz gelir yapısı, zorunlu göç döngüsü ve yetersiz yaşam koşulları nedeniyle toplumsal hayata sınırlı düzeyde katılabilmekte; bu durum özellikle çocukların eğitim süreçlerini olumsuz etkilemektedir (Yıldırak ve ark., 2003; Gülçubuk, 2012). Eğitimden erken kopuş, çocukların ilerleyen yıllarda niteliksiz işgücüne dâhil olmasına ve yoksulluğun kuşaklar boyunca devam etmesine zemin hazırlamaktadır (UNICEF, 2019).

Özellikle Güneydoğu Anadolu kökenli işçi aileler açısından mevsimlik tarım işçiliği artık bir yaşam biçimi haline gelmiş, çocuklar erken yaşta tarım işlerinde çalışmaya başlamış ve eğitimden uzaklaşmıştır. Bu durum, toplumsal eşitsizlikleri ve bölgesel kalkınma farklılıklarını daha da derinleştirmektedir. Türkiye'nin farklı bölgeleri arasında hem gelir hem de eğitim açısından uçurumlar oluşmakta; bu da toplumsal adaleti ve fırsat eşitliğini zedelemektedir.

Özetle, mevsimlik tarım işçiliği Osmanlı'dan günümüze kadar Türkiye'de tarım ekonomisinin ayrılmaz bir parçası olmuş, her dönemde farklı ekonomik ve toplumsal koşullara bağlı olarak değişim geçirmiştir. Ancak yapısal eşitsizlikleri, sosyal adaletsizlikleri ve eğitim yoksunluğunu yeniden üreten bir mekanizma olarak varlığını sürdürmektedir. (Boratav, 2005).

Bu sorunun çözümü için kırsal kalkınma projelerinin güçlendirilmesi, eğitim olanaklarının mevsimlik işçi çocuklarına göre yeniden düzenlenmesi, sosyal koruma programlarının yaygınlaştırılması ve tarım sektöründe kayıt dışılığı azaltacak yapısal reformların hayata geçirilmesi gerekmektedir.

2.4. Mevsimlik Göç ve Eğitim

2.4.1 Göçün Çocukların Eğitimine Etkisi

Mevsimlik göç, özellikle tarım, hayvancılık ve inşaat gibi sektörlerde geçici işgücü ihtiyacına cevap vermek amacıyla bireylerin veya ailelerin belirli dönemlerde yaşadıkları yerlerden farklı bölgelere geçici olarak taşınmalarıdır. Türkiye’de mevsimlik göç olgusu, özellikle kırsal bölgelerde yoksulluğun bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve zamanla tarımsal üretimin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Ancak bu geçici göç hareketleri, bireylerin ve özellikle çocukların eğitim süreçlerini olumsuz etkilemekte; öğrenim sürekliliğini kesintiye uğratmakta ve eğitimde fırsat eşitsizliklerini derinleştirmektedir.

Mevsimlik göçün en önemli etkilerinden biri, göç eden ailelerin çocuklarının eğitim yaşamlarında ciddi kesintiler yaratmasıdır. Göç eden çocuklar, çoğunlukla okul döneminin ortasında bulundukları yerlerden ayrılmakta ve göç ettikleri bölgelerde eğitimlerine devam edememektedirler. Taşınma sırasında okul değiştirme zorunluluğu, devamsızlık oranlarının artması, eğitim sürekliliğinin bozulması ve akademik başarıda düşüş gibi olumsuz sonuçlara yol açmaktadır (Karaman, 2013).

Türkiye’de özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nden çıkan mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocukları, her yıl farklı illere göç ettiklerinden dolayı eğitim hayatlarında ciddi aksamalar yaşamaktadır. Çoğu zaman göç edilen bölgelerde çocukların eğitim alabileceği okul bulunmamakta, bulunsa dahi kayıt işlemleri ve devamsızlık sorunları nedeniyle eğitim hakkı tam anlamıyla kullanılamamaktadır. Ercan (2016), mevsimlik göç yapan ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerinde yaşadıkları sorunların nesiller arası bir yoksulluk döngüsünü beslediğini ve toplumsal eşitsizlikleri kalıcı hale getirdiğini belirtmektedir.

Mevsimlik göç ve eğitim ilişkisinde temel sorunlardan biri de çocuk işçiliğidir. Göç eden ailelerin ekonomik gerekçelerle çocuklarını tarlalarda çalıştırması, çocukların eğitim hakkından mahrum kalmasına yol açmaktadır. UNICEF Türkiye (2015) raporu, mevsimlik işçi ailelerinin çocuklarının önemli bir bölümünün küçük yaşlardan itibaren çalıştırıldığını ve bu durumun çocukların gelişimini olumsuz etkilediğini vurgulamaktadır.

Eğitimde sürekliliğin sağlanamaması; çocukların akademik başarılarını düşürmekte, erken okul terk oranlarını arttırmakta ve uzun vadede sosyoekonomik statülerinin düşük kalmasına neden olmaktadır. Mevsimlik göç deneyimi yaşayan çocukların önemli bir kısmı, ilkokulu tamamlayamamakta veya temel eğitim sonrasında eğitime devam edememektedir. Bu

da yetişkinlik dönemlerinde iş gücü piyasasında vasıfsız işlerde çalışmalarına ve yoksulluk döngüsünün sürmesine yol açmaktadır.

Mevsimlik göç hareketlerinin eğitim üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla daha kapsayıcı politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Göç edilen bölgelerde eğitim kurumlarının altyapısının güçlendirilmesi, seyyar öğretmen uygulamalarının yaygınlaştırılması, taşınmalı eğitim ve telafi eğitimlerinin mevsimlik göç takvimine uygun şekilde planlanması, mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitime erişimini ve devamlılığını artırmada etkili önlemler arasında yer almaktadır. Bununla birlikte ailelere yönelik farkındalık artırıcı çalışmaların yürütülmesi, çocuk işçiliğinin önlenmesi ve çocukların eğitim süreçlerine yönlendirilmesi açısından önemli görülmektedir (UNICEF, 2019).

Mevsimlik göç olgusu sadece ekonomik bir fenomen değil, aynı zamanda ciddi bir eğitim ve toplumsal eşitlik sorunudur. Eğitim hakkı, bireyin yaşam boyu gelişimini etkileyen temel bir insan hakkıdır. Bu hakkın korunabilmesi için, mevsimlik göç sürecine dâhil olan çocuklara özel koruma mekanizmalarının güçlendirilmesi ve eğitimin kesintisiz sürdürülebilmesi için devlet, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliği içinde çalışması şarttır.

Mevsimlik göç, çocukların eğitim sürekliliğini ve akademik gelişimini olumsuz şekilde etkilemektedir. Yıl içerisinde birden fazla kez yer değiştirmek zorunda kalan çocuklar, okul devamsızlığı, öğrenme kaybı, sosyal uyumsuzluk ve psikososyal sorunlar gibi birçok riskle karşı karşıya kalmaktadır. Eğitime erişimde yaşanan bu aksaklıklar, sadece bireysel düzeyde değil, toplumsal kalkınma ve sosyal adalet açısından da ciddi sorunlar doğurmaktadır. Eğitim hakkından etkin bir şekilde yararlanamayan çocukların ileriki yaşlarda mesleki yeterlilik kazanma, ekonomik bağımsızlık elde etme ve aktif yurttaşlık rolleri üstlenme olasılıkları azalmaktadır (Karaman, 2013).

2.4.2. Eğitime Erişim Sorunları

Mevsimlik tarım işçiliği, tarımsal üretimin dönemsel yoğunluklarına bağlı olarak oluşan geçici işgücü ihtiyacını karşılamak amacıyla, bireylerin ve ailelerin belirli dönemlerde yaşadıkları yerlerden başka bölgelere göç etmeleriyle karakterize edilen bir emek biçimidir. Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliği, özellikle kırsal yoksulluk, toprak mülkiyetinin adaletsiz dağılımı ve bölgesel kalkınmışlık farkları nedeniyle yaygınlaşmıştır (Ercan, 2016). Mevsimlik göç sürecine katılan aileler, yılın belirli aylarında memleketlerinden uzaklaşarak tarım sezonu boyunca geçici barınaklarda yaşamaktadırlar. Bu geçici yaşam biçimi, aile bireylerinin ve

özellikle çocukların eğitim haklarına erişiminde ciddi kesintilere ve kalıcı dezavantajlara yol açmaktadır.

Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocukları için eğitim, çoğu zaman ikinci planda kalmaktadır. Göç ettikleri bölgelerdeki okullara kayıt yaptırmak, devamlılık sağlamak ve akademik başarıyı sürdürebilmek büyük zorluklar içermektedir. Karaman (2013) mevsimlik göçle birlikte çocukların eğitim süreçlerinde karşılaştıkları güçlüklerin, uzun vadede sosyal eşitsizlikleri yeniden ürettiğini vurgulamaktadır. Özellikle okul dönemi ile tarım sezonunun çakışması, çocukların önemli bir bölümünün eğitim yılını tamamlamadan okuldan ayrılmasına neden olmaktadır. Ayrıca göç eden ailelerin yaşadığı geçici çadır alanlarının okul merkezlerine uzak olması, çocukların fiziksel erişim imkanlarını da sınırlamaktadır.

Eğitime erişimde yaşanan sorunlar sadece mekânsal hareketlilikle sınırlı değildir. Sosyal faktörler de eğitime katılımı olumsuz etkilemektedir. Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çoğu geleneksel kırsal yaşam biçimlerini sürdürmekte ve çocukların eğitimine yönelik algıları sınırlı kalmaktadır. Eğitim, bu aileler için çoğu zaman kısa vadeli ekonomik getirisi olmayan bir faaliyet olarak görülmektedir. Ercan (2016) bu durumu şöyle ifade etmektedir: “Mevsimlik işçi ailelerin eğitim algısı, ekonomik zorunluluklar ve geçim kaygıları nedeniyle ikinci plana itilmektedir. Özellikle erkek çocuklar kadar kız çocuklarının eğitime erişimi de ciddi biçimde engellenmektedir. Aile içindeki geleneksel cinsiyet rolleri, kız çocuklarının daha küçük yaşlardan itibaren ev içi ve tarımsal işlerde çalıştırılmasına yol açmakta, bu da onların eğitim hayatını erken yaşta sonlandırmalarına neden olmaktadır.

Ekonomik engeller, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitime erişiminde belirleyici bir diğer faktördür. Bu aileler çoğunlukla düşük gelir gruplarındandır ve düzenli bir gelirleri yoktur. Tarım sezonu boyunca elde ettikleri kazançlar, aile bütçesinin sadece temel ihtiyaçlarını karşılamaya yetmekte, eğitim gibi uzun vadeli yatırımlar için kaynak ayrılamamaktadır (UNICEF Türkiye, 2015). Ayrıca okul kıyafeti, kırtasiye malzemesi, servis ücreti gibi dolaylı eğitim giderleri de bu aileler için büyük bir mali yük oluşturmaktadır. Bu ekonomik baskılar altında aileler, çocuklarını okula göndermek yerine çalışmaya yönlendirme eğiliminde olmaktadır.

Kültürel faktörler, mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitime erişimini ve eğitim sürecine uyumunu sınırlandıran önemli etkenler arasında yer almaktadır. Mevsimlik tarım işçisi aileler, göç ettikleri bölgelerdeki yerel topluluklardan dil ve kültürel yapı açısından farklılık gösterebilmektedir. Türkiye’de eğitim dilinin Türkçe olması, anadili Türkçe olmayan çocuklar açısından öğrenme sürecinde ek güçlükler yaratmakta; özellikle Kürtçe konuşulan ailelerden

gelen çocukların dersleri anlama ve kendilerini ifade etme süreçlerinde dezavantaj yaşadığı belirtilmektedir (Stiftung 2014). Dil temelli bu durum, akademik başarıyı olumsuz etkileyebilmekte ve okul ortamına uyum sürecini zorlaştırabilmektedir.

Mevsimlik tarım işçiliğinin doğası gereği sürekli yer değiştirmenin getirdiği devamsızlık, akademik başarı üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Sürekli okul değiştiren çocuklar, her okulda farklı programla karşılaşmakta ve eğitimde süreklilik sağlayamamaktadırlar. UNFPA (2020) raporu, mevsimlik işçi çocuklarının yılda ortalama 60 ila 100 gün arasında devamsızlık yaptığını ve bu durumun okuma yazma becerilerinden temel akademik bilgi düzeyine kadar pek çok alanda kalıcı öğrenme kayıplarına yol açtığını belirtmektedir.

Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının yaşadığı eğitim erişim sorunlarının çözümü için sadece fiziksel okul erişimi sağlamak yeterli değildir. Aynı zamanda sosyal, ekonomik ve kültürel engelleri aşmaya yönelik bütüncül politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Ailelerin eğitimin önemi konusunda bilinçlendirilmesi, çocuk işçiliğinin önlenmesi, ekonomik destek mekanizmalarının güçlendirilmesi ve kültürel farklılıkları gözetken eğitim modellerinin oluşturulması bu sorunun çözümünde önemli adımlar olacaktır (UNICEF, 2012).

Sonuç olarak, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitime erişim sorunu, çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Mekânsal hareketlilikten kaynaklanan devamsızlıklar, sosyal dışlanma, ekonomik yoksunluk ve kültürel engeller, bu çocukların eğitim hayatında kalıcı dezavantajlar yaratmaktadır. Eğitime erişim hakkı, temel bir insan hakkı olmasına rağmen, mevsimlik tarım işçisi çocuklar için çoğu zaman ulaşılmaz güç bir hedef olarak kalmaktadır. Bu sorunun çözümü, yalnızca eğitim sektörünün değil, aynı zamanda sosyal politika, ekonomi ve kültürel entegrasyon alanlarının eşgüdümlü çalışmasını gerektiren bir toplumsal öncelik olmalıdır.

2.4.3. Mevsimlik Tarım İşçisi Çocuklara Yönelik Politikalar

Mevsimlik tarım işçiliği yapan ailelerin çocukları, her yıl tarım sezonu süresince memleketlerinden ayrılarak geçici yerleşim alanlarında yaşamaktadırlar. Bu geçici ve belirsiz yaşam biçimi, çocukların düzenli eğitim süreçlerine katılımını ciddi şekilde kesintiye uğratmakta ve eğitimde fırsat eşitsizliğini derinleştirmektedir (Ercan, 2016). Türkiye'de bu soruna yönelik çeşitli devlet politikaları geliştirilmiş ve uygulamaya konulmuştur. Ancak bu politikaların etkinliği, uygulama sahasındaki çeşitli engeller nedeniyle değişkenlik göstermektedir.

Türkiye’de mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim hakkını koruma amacıyla geliştirilen en önemli uygulamalardan biri, 2010 yılında hayata geçirilen Mevsimlik Tarım İşçileri Projesi (METİP) olmuştur. METİP, mevsimlik işçilerin ve ailelerinin barınma, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlere erişimini artırmak amacıyla tasarlanmıştır. Proje kapsamında, 22 il valiliğine yaklaşık 90 milyon TL ödenek aktarılmış ve bu kaynaklarla 23 geçici yerleşim alanı kurulmuştur (Türkiye Yüzyılı, 2024). Bu alanlarda çocukların okula erişimi kolaylaştırılmaya çalışılmış, geçici derslikler, taşınabilir eğitim imkânları ve mobil sağlık hizmetleri sunulmuştur. METİP, mevsimlik tarım işçisi çocukların en temel eğitim ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemiş; ancak uygulamada her bölgede aynı başarı düzeyine ulaşamamıştır.

Eğitim politikalarının düzenlenmesinde bir diğer önemli adım, 2016/5 No’lu Milli Eğitim Bakanlığı Genelgesi olmuştur. Bu genelge, mevsimlik tarım işçileri ile göçer ve yarı göçer ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerine dâhil edilmesini ve eğitim hizmetlerinden tam olarak faydalanmalarını sağlamak amacıyla çıkarılmıştır (Talim ve Terbiye Kurulu, 2016). Genelge ile okula kayıt işlemleri kolaylaştırılmış, nakil ve devam takibi süreçleri düzenlenmiş, çocukların eğitimlerine süreklilik kazandırılması hedeflenmiştir. Bu kapsamda okul idareleri, sınıf öğretmenleri ve rehberlik birimlerine önemli sorumluluklar yüklenmiştir. Ancak sürekli göç halinde olan ailelerin hareketliliği, bu düzenlemelerin sahada tam anlamıyla uygulanmasını zaman zaman zorlaştırmıştır.

Son yıllarda, mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim süreçlerini dijital ortamda takip etmek amacıyla Eğitim Takip ve Destek Modülü geliştirilmiştir. 2024 yılında uygulamaya konulan bu modül, çocukların göç ettikleri yerlerdeki eğitim durumlarını izlemekte, okul nakil işlemlerini hızlandırmakta ve eğitim dışına çıkma riski bulunan öğrencilerin tespit edilmesini sağlamaktadır (Talim ve Terbiye Kurulu, 2024). Bu sistem sayesinde, eğitimin sürekliliğini sağlamak amacıyla öğrenci hareketleri daha etkin bir şekilde izlenebilmekte ve müdahale edilmesi gereken durumlar hızlıca belirlenebilmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ayrıca İl Eylem Planları hazırlanmış ve mevsimlik işçi çocuklarının eğitime erişimini artırmak amacıyla çeşitli alternatif eğitim modelleri geliştirilmiştir. Bu modeller arasında mobil okul uygulamaları, geçici dersliklerin kurulması, telafi eğitimi imkânlarının artırılması ve yaz okullarının düzenlenmesi gibi uygulamalar bulunmaktadır (Anadolu Ajansı, 2024). Özellikle geçici yerleşim alanlarında mobil öğretmenlerin görevlendirilmesi ve esnek eğitim programlarının uygulanması, göç eden çocukların eğitimden tamamen kopmasını önlemeyi amaçlamıştır. Ancak bu uygulamaların her

bölgede eşit şekilde uygulanamadığı ve kimi yerlerde altyapı eksiklikleri nedeniyle sorunlar yaşandığı da saha raporlarına yansımıştır.

Öğretmenlerin ve ailelerin bilinçlendirilmesi de mevsimlik tarım işçisi çocuklarının eğitime devamını sağlama noktasında kritik bir öneme sahiptir. Bu doğrultuda mevsimlik göç yoğun yaşanan illerde, öğretmenlere yönelik bilgilendirme seminerleri düzenlenmekte, mevsimlik işçi çocuklarının özel ihtiyaçları konusunda farkındalık artırılmaktadır. Ailelere yönelik gerçekleştirilen bilgilendirme çalışmaları ise, çocuk işçiliğinin olumsuz etkilerini anlatmakta ve çocukların eğitimlerine devam etmelerinin önemi konusunda farkındalık yaratmaya çalışılmaktadır (MEB, 2016).

Tüm bu uygulamalara rağmen, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim sürecine tam ve kesintisiz katılımı konusunda halen önemli yapısal sorunlar devam etmektedir. Özellikle sürekli yer değiştirmenin yarattığı devamsızlık sorunu, geçici barınma alanlarının yetersizliği, ulaşım güçlükleri ve ekonomik baskılar nedeniyle çocukların eğitim sürekliliği sağlanamamaktadır. Ayrıca bazı bölgelerde ailelerin eğitime yönelik olumsuz tutumları, kız çocuklarının eğitimden daha erken ayrılmasına yol açmaktadır (Stiftung, 2014).

Türkiye’de mevsimlik tarım işçisi çocuklarının eğitime erişimini artırmaya yönelik devlet politikaları önemli bir çaba ortaya koymuş olsa da, uygulamada karşılaşılan zorluklar nedeniyle bu politikaların etkinliği sınırlı kalmaktadır. Mevcut politikaların daha kapsayıcı, daha esnek ve sahaya daha uyumlu bir şekilde tasarlanması; eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi için hayati öneme sahiptir. Eğitim hakkı, tüm çocuklar için temel bir insan hakkı olup, mevsimlik tarım işçisi çocuklar için de bu hakkın eksiksiz biçimde yaşama geçirilmesi bir sosyal adalet meselesi olarak ele alınmalıdır.

2.4.4 Sivil Toplum Kuruluşlarının Çalışmaları

Mevsimlik tarım işçiliği, Türkiye’de özellikle kırsal kesimlerde yaşayan yoksul ailelerin geçim kaynağı haline gelmiş ve her yıl binlerce ailenin tarımsal üretimin yoğunlaştığı bölgelerde geçici olarak çalışmasını zorunlu kılmıştır. Bu geçici göç hareketleri, ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerinde ciddi kesintilere neden olmakta, çocukların okuldan kopmasına, devamsızlık oranlarının artmasına ve akademik başarılarının düşmesine yol açmaktadır. Devletin bu sorunu çözmeye yönelik çeşitli politikalar uyguladığı bilinmekle birlikte, sivil toplum kuruluşları da (STK'lar) mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitime erişimlerini desteklemek amacıyla çeşitli projeler ve uygulamalar geliştirmiştir.

Yerelden Kalkınma Derneği, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarına yönelik geliştirdiği projelerle önemli bir örnek oluşturmaktadır. Şanlıurfa'nın Eyyübiye ilçesinde uygulanan "Mevsimlik Tarım İşçisi Öğrencilere Yönelik Yeni Bir Eğitim Modeli" projesi, tarım sezonunda göç eden ve bu nedenle eğitimden kopan çocuklara ulaşmayı hedeflemektedir. Proje kapsamında, 60 öğrencinin eğitimde sürekliliği sağlanmış, akademik başarılarının artırılması için destek programları düzenlenmiş ve sosyal-kültürel etkinliklerle çocukların eğitime olan bağlılıkları güçlendirilmiştir (Yerelden Kalkınma Derneği, 2024).

Benzer şekilde, Genç Hayat Vakfı tarafından yürütülen "Eğitim Küçüğün, İş Büyüğün" projesi de mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim sürecine katılımını artırmayı amaçlamaktadır. Bu proje, göç eden çocukların eğitim hayatlarının tamamen kesintiye uğramaması için mobil eğitim uygulamaları geliştirilmesine odaklanmış ve eğitim süreçlerinin esnek hale getirilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Genç Hayat Vakfı, 2024).

Sivil toplum girişimleri arasında önemli bir yere sahip olan Kalkınma Atölyesi, mevsimlik ve gezici tarım işçiliğinde çalışan çocuklar için bir "Model Eylem Planı" hazırlamıştır. Bu plan, sadece eğitim alanında değil; aynı zamanda sağlık, barınma ve iş sağlığı gibi temel haklar açısından da çocuklara koruma sağlamayı hedeflemiştir. Kalkınma Atölyesi'nin raporuna göre, mevsimlik tarımda çocuk işçiliğinin önlenmesi için sadece çocuklara yönelik müdahaleler değil, aynı zamanda işverenlerin ve tarım aracılarının da eğitilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Kalkınma Atölyesi, 2024).

Uluslararası kuruluşlar da mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim haklarını korumaya yönelik projeler geliştirmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ile Türkiye Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın ortak yürüttüğü "Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Projesi" kapsamında, risk altındaki çocuklara doğrudan hizmet sunulmuş ve yerel yönetimlerin kapasitesinin artırılması hedeflenmiştir. Bu proje, hem çocukların eğitimde kalmalarını desteklemeyi hem de mevsimlik tarım işçiliğinde en kötü çocuk işçiliği biçimlerinin ortadan kaldırılmasını amaçlamıştır (ILO, 2024).

Bu uygulamalar göstermektedir ki, sivil toplum kuruluşları mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitime erişimini sağlama noktasında çok önemli roller üstlenmektedir. Geliştirilen projeler yalnızca eğitimde sürekliliği sağlamayı değil, aynı zamanda çocukların psiko-sosyal gelişimlerini desteklemeyi, sağlık hizmetlerine erişimlerini kolaylaştırmayı ve ailelerin bilinç düzeylerini artırmayı hedeflemektedir. STK'ların bu alandaki çalışmaları devlet politikalarını tamamlayıcı bir rol üstlenmekte, kimi zaman ise devletin ulaşamadığı dezavantajlı gruplara doğrudan erişim sağlamaktadır.

Ancak sivil toplumun bu çabalarının daha etkili ve sürdürülebilir hale gelebilmesi için birtakım yapısal güçlendirmelere ihtiyaç vardır. Öncelikle, sivil toplum kuruluşlarının mali kaynaklarının artırılması ve projelerin uzun vadeli desteklenmesi gerekmektedir. Ayrıca, sivil toplum ile kamu kurumları arasındaki iş birliğinin güçlendirilmesi, yerel düzeyde eğitim yönetimlerinin bu girişimlere daha fazla dahil olması büyük önem taşımaktadır. Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim hakkı, yalnızca bir bireysel hak meselesi değil; aynı zamanda toplumsal adalet ve kalkınma hedefleri açısından da kritik bir konudur. Bu nedenle, devlet politikalarının yanı sıra sivil toplum aktörlerinin katkılarının daha da güçlendirilmesi, eğitime erişimde fırsat eşitliğinin sağlanmasında temel bir gerekliliktir.

Sonuç olarak, Türkiye’de mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitime erişiminde sivil toplum kuruluşlarının yürüttüğü projeler hayati bir rol oynamaktadır. Yerelden Kalkınma Derneği, Genç Hayat Vakfı, Kalkınma Atölyesi gibi kurumların çalışmaları ve Uluslararası Çalışma Örgütü gibi kuruluşların katkıları, mevsimlik tarım işçiliğinin eğitim üzerindeki olumsuz etkilerini hafifletmeye yönelik önemli adımlar sunmaktadır. Ancak kalıcı ve etkili çözümler için bu çabaların daha geniş çapta ve koordineli bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir.

2.5 İlgili Araştırmalar

Sütoluk ve Tanır (2004) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, Çukurova Bölgesi’nde çalışan 1.399 mevsimlik tarım işçisi ve ailelerinin sağlık durumları incelenmiştir. Yapılan sağlık taramalarında, en sık karşılaşılan hastalıkların üst solunum yolu enfeksiyonları (%24,4), hipertansiyon (%10,9) ve ishal vakaları (%8,2) olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bölgede görülen 31 sıtma vakasının 25’inin (%80,6) mevsimlik işçilerde ve onların çocuklarında olduğu belirlenmiştir.

Özbekmezci ve Sahil (2004) çalışmalarında, Çukurova Aşağı Seyhan Ovası’nda mevsimlik tarım işçilerinin sosyal, ekonomik ve barınma sorunları analiz edilmiştir. 107 aile üzerinde yürütülen saha araştırmasında, işçilerin büyük çoğunluğunun ilkel çadırlarda ve iki odalı derme çatma barınaklarda yaşadığı, ailelerin eğitim düzeyinin çok düşük ve hane halkı büyüklüğünün oldukça fazla olduğu ortaya konulmuştur. Araştırma sonucunda barınma sorununun çözülmesi durumunda sosyal ve ekonomik sorunların büyük oranda azalacağı vurgulanmıştır.

Akbıyık (2011) tarafından yapılan çalışmada, Malatya’da çalışan mevsimlik tarım işçilerinin sosyal ve ekonomik durumları araştırılmıştır. Anket verilerine göre işçilerin çoğunun

düşük eğitim düzeyine sahip olduğu, büyük bölümünün yıllık gelirlerinin 5000 TL'nin altında olduğu ve çocukların eğitim imkanlarının yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada, barınma ve eğitim sorunlarının çözülmesinin işçilerin genel yaşam koşullarını iyileştireceği vurgulanmıştır.

Benek ve Ökten (2011) tarafından yapılan çalışmada, Şanlıurfa Hilvan ilçesinde mevsimlik tarım işçilerinin yaşam koşulları değerlendirilmiştir. 523 aile ile yapılan görüşmelere göre, işçilerin önemli bir kısmı yılın büyük bölümünü dış bölgelerde çalışarak geçirmekte, çocuklar eğitimlerine zamanında başlayamamakta veya tamamlayamamaktadır. Çalışmada işçilerin barınma, beslenme ve sağlık koşullarının son derece yetersiz olduğu ve sağlık güvencesinin çoğunlukla sadece yeşil kart ile sınırlı olduğu belirtilmiştir.

Şimşek ve Koruk (2011) tarafından yürütülen araştırmada, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde mevsimlik tarım işçisi ailelerin 0-5 yaş arası çocuklarının büyüme ve psikomotor gelişim süreçleri incelenmiştir. Kesitsel tasarımla yapılan çalışmada, mevsimlik işçi çocuklarında kısa boyluluk oranının %43,1 olduğu saptanmış; eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim eksikliğinin çocukların gelişiminde belirgin olumsuzluklara yol açtığı ifade edilmiştir.

Gülçubuk (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, tarım sektöründe çalışan çocukların karşılaştıkları güçlükler ve eğitimden uzak kalmalarının sonuçları ele alınmıştır. Literatür taraması ve Adana Karataş ilçesinde yapılan alan çalışmasına dayalı bu araştırmada, çocukların önemli bir bölümünün yılın 4 ila 7 ayını eğitim imkanlarından yoksun şekilde geçirdikleri belirlenmiş; çocuk işçiliğinin azaltılması için kapsamlı sosyal politika düzenlemelerine ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır.

Lordoğlu ve Etiler (2014) tarafından yürütülen araştırmada, Batı Karadeniz Bölgesi'nde mevsimlik gezici tarım işçiliğinde çalışan çocukların eğitim ve sağlık alanında yaşadıkları sorunlar incelenmiştir. Gözlem ve anket verilerine dayanan çalışmada, çocukların her yıl eğitimlerinin kesintiye uğradığı ve bu durumun onları geleceğin düşük vasıflı işçileri haline getirdiği saptanmıştır. Ayrıca, çocukların sağlıksız çalışma ve barınma koşullarına bağlı olarak ciddi sağlık riskleriyle karşı karşıya kaldıkları belirlenmiştir.

Arslan (2016) çalışmasında, Türkiye'de mevsimlik tarım işçiliği olgusunu kırsal yoksulluk perspektifinden ele almıştır. Literatür taraması yoluyla yapılan bu çalışmada, mevsimlik tarım işçilerinin özellikle Güneydoğu Anadolu kökenli olduğu, 1990'larda artan zorunlu göçlerle birlikte bu grubun tarım üretiminin vazgeçilmez bir parçası haline geldiği vurgulanmıştır. Çalışma, mevsimlik işçilerin maruz kaldığı sosyal dışlanma ve yoksulluğun,

tarımsal üretimdeki esnek ve güvencesiz çalışma yapısıyla daha da derinleştiğini ortaya koymuş ve çözüm için yasal düzenlemelerin güçlendirilmesi gerektiği sonucuna varmıştır.

Fereli, Aktaş ve Güneş (2016) çalışmasında, mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşulları, beslenme durumları ve sağlık sorunları ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. Derleme niteliğindeki bu çalışmada, mevsimlik tarım işçilerinin büyük bölümünün sağlıksız ortamlarda çalıştığı, yetersiz beslenme, kötü hijyen koşulları ve barınma eksiklikleri nedeniyle beslenmeyle ilişkili hastalıklara daha yatkın hale geldiği belirtilmiştir. Türkiye’de yoksul hane oranı %58,2 olarak tespit edilmiş ve mevsimlik işçilerin büyük bir kısmının günlük 1 dolardan daha düşük bir gelirle yaşadığı vurgulanmıştır.

Uysal, Sayılan ve Yıldız (2016) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, yedi ilde mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının eğitim süreci değerlendirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanan verilere dayalı çalışmada, çocuk işçiliğinin eğitimde kesintilere ve akademik başarısızlıklara yol açtığı, mevcut politika önlemlerinin yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Orhan (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Erzincan ilinde mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşam koşulları ve karşılaştıkları temel problemler araştırılmıştır. Nitel yöntemle yürütülen çalışmada, işçilerin konaklama, ulaşım, sağlık hizmetlerine erişim ve özellikle çocuklarının eğitim süreçlerinde ciddi kesintiler yaşadığı vurgulanmıştır.

Güneş (2017) çalışmasında, mevsimlik tarım işçiliğini "görsel sosyoloji" yaklaşımıyla ele alarak Eskişehir Alpu örneğinde işçi ailelerin yaşam deneyimlerini fotoğraf, video ve belgesel materyalleri üzerinden analiz etmiştir. Çalışmada, mülksüzleşme, tarım işçiliği ve yoksullaşma kavramları çerçevesinde mevsimlik tarım işçiliğinin yapısal dinamikleri tartışılmıştır.

Yıldız ve Ersin (2017) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, Şanlıurfa bölgesinde mevsimlik tarım işçisi gençlerin sağlıklı yaşam biçimi davranışları incelenmiştir. 300 genç üzerinde yapılan çalışmada, Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Ölçeği II toplam puan ortalaması 96.66 ± 1.69 bulunmuştur. Fiziksel aktivite puan ortalamaları, tarlada çalışılan süre ve konaklama koşulları ile anlamlı farklılık göstermiştir ($p < 0.05$). Sonuç olarak, mevsimlik tarım işçisi gençlerin sağlıklı yaşam davranışlarının yetersiz olduğu ve bu konuda eğitim programlarının gerekliliği belirtilmiştir.

Yiğit, Çiçek ve Öztürk (2017) tarafından yapılan araştırmada, Isparta ili örneğinde gezici ve yerel mevsimlik tarım işçilerinin sosyal ve ekonomik durumları karşılaştırmalı olarak

incelenmiştir. 400 işçiye uygulanan anket çalışmasında, gezici işçilerin daha kötü yaşam koşullarına ve daha düşük sosyal haklara sahip oldukları, çocuk işçiliğinin her iki grup içinde de yaygın olduğu belirlenmiştir.

Afşar ve Işık (2018) tarafından yürütülen araştırmada, Manisa Alaşehir’de üzüm üretiminde çalışan mevsimlik tarım işçilerinin yaşam ve çalışma koşulları değerlendirilmiştir. Alan araştırması yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmada, mevsimlik işçilerin barınma, eğitim, sağlık ve ücret konularında ciddi zorluklar yaşadığı, buna karşın çalışma hayatına yönelik yasal düzenlemelerin yetersiz kaldığı belirlenmiştir. Araştırmada, işçilerin insan onuruna yakışır koşullarda çalışabilmesi için kapsamlı sosyal politika reformlarına ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır.

Şen ve Altın (2018), Ankara Polatlı bölgesinde yürüttükleri saha araştırmasında, mevsimlik tarım işçilerinin demografik, sosyo-ekonomik ve göçmenlik özelliklerini analiz etmişlerdir. Hem nicel hem de nitel veriler kullanılarak yapılan çalışmada, mevsimlik göçün kırdan kopuş, yoksulluk ve sosyal güvencesizlik gibi çok yönlü sorunları derinleştirdiği ortaya konulmuştur.

Göçer ve diğerleri (2018) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, Kayseri ve çevresinde çalışan mevsimlik tarım işçisi kadınların doğurganlık durumu ve aile planlaması yöntem kullanımı oranları incelenmiştir. Kesitsel tipte yürütülen çalışmada, kadınların yaş ortalaması 34,2 olup, %70,6’sının aile planlaması yöntemi kullanmadığı, %62,7’sinin ise dört veya daha fazla canlı doğuma sahip olduğu belirlenmiştir. Araştırmada, mevsimlik tarım işçisi kadınların erken yaşta doğurganlık yaşadıkları ve doğum kontrol hizmetlerinden yetersiz yararlandıkları vurgulanmıştır.

Kantar Davran ve diğerleri (2018) çalışmasında, Adana ilinde gezici mevsimlik tarım işçilerinin toplumsal cinsiyet ve çocuk işçiliği açısından durumu araştırılmıştır. Saha araştırması bulgularına göre, işçilerin çoğunluğunun kadın ve çocuklardan oluştuğu, toplumsal ilişkilerde feodal yapı etkisinin güçlü şekilde hissedildiği ve eğitim olanaklarına erişimin sınırlı olduğu belirlenmiştir. Çalışmada, bu sorunların çözümü için çok bileşenli ve bütüncül politikaların geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Dedeoğlu, Bayraktar ve Çetinkaya (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyeli göçmenlerin mevsimlik tarımsal üretimdeki konumları; göç süreçleri, güvencesiz çalışma koşulları ve çocuk emeği ile ilişkisi çerçevesinde ele alınmıştır. Çalışmada, Suriyeli nüfusun Türkiye’de 3,5 milyona ulaşmasıyla birlikte işgücü

piyasasında güvencesiz ve kayıt dışı çalışma biçimlerinin yaygınlaştığı, özellikle tarım sektöründe çocuk emeğinin artış gösterdiği belirtilmektedir. 2017 yılında Adana’da gerçekleştirilen saha araştırması kapsamında 112 Suriyeli hane incelenmiş; bu hanelerde ortalama hane halkı büyüklüğünün 8,1 kişi, ortalama yaşın 19,3 olduğu ve hane başına düşen çocuk sayısının 4,8 olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bulgularına göre, 6–14 yaş grubundaki Suriyeli çocukların %44,6’sının tarım işçisi olarak çalıştığı, 15–17 yaş grubunda ise bu oranın %92,7’ye yükseldiği belirlenmiştir. Bununla birlikte eğitim düzeylerinin son derece düşük olduğu; 6–14 yaş grubundaki erkek çocukların %61,4’ünün, kız çocuklarının ise %57,6’sının okuryazar olmadığı saptanmıştır. Çalışmada, çocuk emeğinin Suriyeli hanelerin geçimlerini sürdürebilmek için başvurdukları temel stratejilerden biri hâline geldiği; özellikle kız çocuklarının tarımsal üretimin yanı sıra ev içi bakım ve temizlik işlerinde yoğun biçimde çalıştırıldığı vurgulanmaktadır. Sonuç olarak mevsimlik tarımda çocuk emeğinin, hem hanelerin geçim mücadelesinin hem de tarım sektöründeki düşük maliyetli işgücü ihtiyacının bir sonucu olarak sistematik biçimde arttığı; bu durumun çocukların eğitimden uzaklaşmasına ve yoksulluğun kuşaklar arası aktarımına zemin hazırladığı ortaya konulmaktadır.

Gürdoğan Bayır (2019) çalışmasında, dezavantajlı gruplarda yer alan çocuklarla çalışacak olan sınıf öğretmeni adaylarının bu gruba yönelik eğitim süreçlerine dair görüşleri incelenmiştir. Yapılandırılmış görüşmeler yoluyla elde edilen bulgulara göre, öğretmen adayları dezavantajlı çocukların eğitim ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için aile, öğretim etkinlikleri ve kurum desteğinin önemli olduğunu vurgulamışlardır.

Bağış (2020) çalışmasında, Denizli ilinde yerel (mahallî) mevsimlik tarım işçiliği yapan kadınların yaşam ve çalışma koşulları incelenmiştir. Nitel yöntemle yürütülen araştırmada, kadınların çoğunlukla sigortasız ve sosyal güvenceden yoksun olarak, düşük ücretle çalıştıkları ve yaşam standartlarının oldukça düşük olduğu belirlenmiştir. Çalışmada, yerel mevsimlik işçi kadınların desteklenmesi ve tarımda kadın emeğinin görünürlüğünün artırılması gerektiği önerilmiştir.

Cülha ve Demirtaş (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, eğitim hayatını çalışma hayatıyla birlikte sürdürmeye çalışan çocukların yaşadığı deneyimler analiz edilmiştir. Araştırmada, çalışan çocukların akademik başarılarının olumsuz etkilendiği, devamsızlık oranlarının yüksek olduğu, buna karşın bazı çocukların erken meslek edinme gibi kazanımlar elde ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Benek ve Baydemir (2021) çalışmalarında, mevsimlik tarımda çocuk işçiliğini azaltmak amacıyla "Eğitime Erişim ve İletişim Birimi" modelinin kurulmasını önermiştir. Harran

Üniversitesi bünyesinde geliştirilen bu model önerisinde, çocukların eğitim haklarına erişimlerinin artırılması ve ailelere sistemli bilgilendirme yapılması hedeflenmiştir. Araştırmada, her uzmanın belirli sayıda öğrenciyle birebir ilgilenmesi gerektiği belirtilmiş, böylece hem çocuk işçiliğinin azaltılabileceği hem de eğitime katılımın artırılabilceği savunulmuştur.

Beydili, Gürbüz ve Yılmaz (2021) çalışmalarında, mevsimlik tarım işçilerinin, araçlarının ve işverenlerin iş süreciyle ilgili deneyimlerini nitel yöntemle incelemiştir. Düzce'nin Akçakoca ilçesinde kartopu örneklemini kullanılarak gerçekleştirilen araştırmada, işçi-aracı-işveren arasındaki ilişkilerin büyük ölçüde enformel olduğu, ulaşım, barınma ve ücret gibi temel alanlarda ciddi sorunlar yaşandığı tespit edilmiştir. Araştırmada devletin denetim mekanizmalarını güçlendirmesi ve sosyal hizmet uzmanlarının daha etkin rol üstlenmesi gerektiği önerilmiştir.

Bozdemir, Akçıl ve Bayramoğlu (2022) çalışmalarında, Türkiye'de mevsimlik tarım işçilerinin asgari yaşam maliyetleri iller bazında hesaplanmıştır. İkincil verilere dayalı bu çalışmada, 2020 yılında 106 TL olan günlük ücretin 2021'de 127 TL'ye çıktığı, ancak işçilerin sosyal güvenceden yoksun çalıştığı ve tarım sektöründe kayıt dışı istihdamın yaygın olduğu ifade edilmiştir. Asgari geçim ücretinin işçinin ve ailesinin insana yakışır yaşam standardını sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Bozkurt ve Çite (2021) tarafından yapılan araştırmada, Adana ili örneğinde mevsimlik gezici tarım işçiliği döngüsünde çocukların iyi olma halleri incelenmiştir. Gözlem yöntemine dayalı çalışmada, göç koşullarında büyüyen çocukların sosyal dışlanmaya ve insan hakları ihlallerine daha açık hale geldikleri saptanmıştır. Araştırmada, çocuk işçiliğini önlemek için sadece hukuki düzenlemelerin yeterli olmadığı, bütüncül sosyal politikalar geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Karadeniz, Akın ve Abacı (2021) tarafından yürütülen araştırmada, Giresun ili Piraziz ilçesinde fındık tarımında çalışan çocukların yaşam koşulları, eğitim durumları ve gelecek beklentileri incelenmiştir. Anket yoluyla elde edilen verilere göre, çocukların büyük kısmı uzun saatler çalışmakta, eğitim süreçleri sekteye uğramakta ve sosyal güvenceden yoksun bir yaşam sürmektedir.

Mertol, Akgeyik, Pirdoğan ve Karaman (2021) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, Şanlıurfa Hilvan ilçesinde mevsimlik tarım işçilerinin yaşam koşulları ve sorunları hem nitel hem de nicel yöntemle incelenmiştir. Yapılan anketler ve görüşmeler sonucunda, işçilerin

kullandıkları ulaşım araçlarının güvensiz olduğu, beslenme ve barınma koşullarının sağlıklı olduğu, ücretlerin düşük ve ödemelerin gecikmeli yapıldığı belirlenmiştir. Çalışmada sağlık güvencesi eksikliğine de dikkat çekilmiştir.

Karademir ve Yurtseven (2022) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Şanlıurfa'da mevsimlik gezici tarım işçisi öğrencilerin göç süreçleri ve eğitime erişim imkanları araştırılmıştır. Nicel yöntem kullanılarak yapılan çalışmada, 4.703 aile ve 5.884 öğrenci verisi analiz edilmiş, göç sürecinde öğrencilerin eğitimlerinde ciddi kopukluklar yaşadığı ve eğitime erişimin büyük oranda aksadığı tespit edilmiştir. Araştırmada, eğitim sürekliliğinin sağlanması için özel programlara ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır.

Şahin (2022) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, Kayseri Sarioğlan ilçesinde çalışan mevsimlik ve yabancı tarım işçilerinin ekonomik ve sosyal durumları incelenmiştir. Anket çalışmasıyla elde edilen verilere göre, işçilerin büyük bölümünün temel sağlık hizmetlerine erişemediği, düşük ücretlerle ve sosyal güvencesiz çalıştıkları tespit edilmiştir. Çalışmada, işçilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi için işverenlerin ve yerel yönetimlerin aktif rol üstlenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Atahan ve Saraçoğlu (2023) tarafından yürütülen çalışmada, yerleşik, mevsimlik tarım işçisi ve geçici koruma statüsündeki ortaokul öğrencilerinin fen bilimleri kavramına yönelik metaforik algıları incelenmiştir. Olgubilim deseninde yapılan araştırmada, mevsimlik tarım işçisi öğrencilerin fen bilimleri kavramını daha çok kolaylaştırıcı bir unsur olarak algıladıkları belirlenmiştir. Araştırmada, fen eğitiminde öğrencilerin yaşadığı sosyo-ekonomik farklılıkların dikkate alınması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Arslan, Pauli ve Gülçubuk (2024) çalışmalarında, Ankara Bala ilçesinde mevsimlik gezici tarım işçisi hanelerin çok boyutlu yoksunluk durumları analiz edilmiştir. 80 hane ile yürütülen araştırmada, işçilerin barınma, temizlik, sağlık, beslenme ve bilgi-teknoloji erişimi gibi alanlarda ciddi yoksunluklar yaşadığı saptanmıştır. Çalışmada, yaşam koşullarının iyileştirilmesi için kapsamlı sosyal politikalar ve barınma alanlarında yapısal iyileştirmeler yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

Aysu ve Aral (2024) çalışmasında, erken çocukluk eğitiminde tarım eğitiminin çevresel sürdürülebilirlik bilincinin gelişimine etkisi tartışılmıştır. Derleme yöntemiyle hazırlanan çalışmada, tarım eğitiminin küçük yaşlardan itibaren okul bahçelerinde uygulanmasının, çocukların doğa ile bağ kurmalarını ve çevre dostu davranışlar geliştirmelerini desteklediği

vurgulanmıştır. Ayrıca, erken yaşta tarımsal farkındalık kazandırmanın, sürdürülebilir geleceğe önemli katkılar sunacağı belirtilmiştir.

İş ve Özkan (2024) tarafından yapılan çalışmada, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerinde yaşadığı sorunlar, öğretmen ve okul yöneticilerinin bakış açıları üzerinden değerlendirilmiştir. Durum çalışması modeliyle yürütülen araştırmada, çocukların devamsızlık, akademik gerilik ve uyum problemleri yaşadığı; esnek ve taşınabilir eğitim modellerine ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.

Gökçe ve Şahin Fırat (2024) çalışması, mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının eğitimde yaşadıkları sorunları ebeveyn görüşleri doğrultusunda incelemiştir. İzmir Menemen ilçesinde yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanan veriler, çocukların ekonomik kısıtlamalar, ulaşım engelleri ve ayrımcılık gibi nedenlerle eğitime erişimlerinin kesintiye uğradığını ortaya koymuştur. Çalışmada yatılı okul imkânlarının artırılması, ekonomik destek sağlanması ve aileler için istikrarlı istihdam fırsatlarının geliştirilmesi önerilmiştir.

Mamur Işıkcı ve Sünney (2024) tarafından yapılan eylem araştırmasında, mevsimlik tarım işçisi çocuklarının katılım mekanizmalarını tanıma durumları geliştirilmiştir. Nitel yöntemle yürütülen çalışmada, verilen eğitim sayesinde çocukların katılım hakları konusundaki bilgi ve tutumlarında olumlu yönde değişim sağlandığı belirlenmiştir. Araştırmada, çocukların demokrasi kültürüne entegrasyonunu artırmak için benzer eğitim programlarının yaygınlaştırılması önerilmiştir.

Tiritoğlu Ersoy (2024) çalışmasında, Türkiye'de yabancı mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşulları ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Tarım sektöründeki yapısal özellikler nedeniyle yabancı işçilerin genellikle kayıt dışı, düşük ücretli ve sosyal güvencesiz çalıştırıldıkları; ayrıca ayrımcılık ve toplumsal dışlanmaya maruz kaldıkları belirlenmiştir. Çalışmada, yabancı mevsimlik tarım işçilerinin insana yakışır çalışma koşullarına erişebilmesi için yeni düzenlemelere ihtiyaç olduğu savunulmuştur.

Mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, çalışmaların ağırlıklı olarak çocukların eğitime erişim sorunları, devamsızlık, çocuk işçiliği, yoksulluk, göç süreçleri ve bu sorunlara yönelik geliştirilen politika ve uygulamalar üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Söz konusu araştırmaların önemli bir bölümü nicel veriler, anket çalışmaları ya da kısa süreli görüşmelere dayalı olarak yürütülmüş; mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim süreçleri çoğunlukla dışarıdan bir gözlemle ele alınmıştır. Bu çalışma ise mevsimlik tarım işçisi öğrencilerin öğretmeni olan bir araştırmacı tarafından yürütülmesi bakımından mevcut

araştırmalardan ayrılmaktadır. Araştırmacının öğrencilerle aynı eğitim ortamını paylaşması, onların yalnızca akademik durumlarını değil; devamsızlık süreçlerini, sosyal uyum sorunlarını, duygusal yaşantılarını ve aile kaynaklı güçlüklerini yakından gözlemleyebilmesine olanak sağlamıştır. Bu yönüyle araştırma, mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim deneyimlerini öğretmen bakış açısıyla ele alarak literatüre özgün bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeline, çalışma grubuna, veri toplama araçlarına ve verilerin toplanmasına ve verilerin çözümlenmesine ait bilgilere yer verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş olup, temel nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Temel nitel araştırmalar, bireylerin bir olguya, duruma ya da deneyime ilişkin algılarını, anlamlandırma biçimlerini ve yaşantılarını ortaya koymayı amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu desende amaç, belirli bir durumu betimlemekten ziyade, katılımcıların deneyimlerine yükledikleri anlamları derinlemesine incelemektir. Temel nitel araştırmalarda veri toplama sürecinde genellikle görüşme, gözlem ve doküman incelemesi gibi nitel veri toplama teknikleri kullanılmakta; elde edilen veriler bütüncül bir yaklaşımla analiz edilmektedir. Bu kapsamda araştırmada, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerine ilişkin deneyimleri, öğrencilerin kendi ifadeleri doğrultusunda ele alınmış; süreci etkileyen bireysel, çevresel ve eğitsel etmenler derinlemesine incelenmiştir.

3.2 Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2024–2025 öğretim yılı içerisinde Şanlıurfa ili Eyyübiye ilçesine bağlı Tarlabası köyünde eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdüren ilkokulda öğrenim gören mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocukları oluşturmaktadır. Çalışma grubu toplam 30 öğrenciden oluşmakta olup, öğrencilerin 17’si erkek, 13’ü kızdır ve tamamı 1., 2., 3. ve 4. sınıf düzeylerinde eğitim görmektedir. Araştırmacı, Tarlabası İlkokulunda sınıf öğretmeni olarak görev yapmakta olup okulun kırsal bir yerleşim alanında bulunması ve araştırmacının çalışma grubuna kolay erişim sağlayabilmesi nedeniyle kolay ulaşılabilir durum örneklemesi tercih edilmiştir. Bu örnekleme yöntemi, araştırmacının yakın ve erişimi kolay olan bir durumu seçmesine imkân tanıyarak zaman, iş gücü ve maliyet açısından avantaj sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırma sürecinde gönüllülük esasına bağlı kalınmış, öğrencilerin ve ailelerinin araştırmaya katılımı bilgilendirme yapılarak sağlanmıştır.

3.3 Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, öğrencilerin yaşantılarını, algılarını ve deneyimlerini ayrıntılı biçimde ortaya koymaya olanak sağlaması nedeniyle tercih edilmiştir. Görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiş ve

araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme soruları hazırlanırken alanla ilgili literatür taranmış, soruların araştırmanın amacına uygunluğu, anlaşılabilirliği ve yaş grubuna uygunluğu dikkate alınmış; form, iki alan uzmanının görüşü alınarak son hâline getirilmiştir. Görüşme formunda hem kapalı uçlu hem de açık uçlu sorulara yer verilmiş, bu sayede temel bilgilerin sistematik biçimde toplanması sağlanırken, öğrencilerin kendi ifadeleriyle düşüncelerini aktarmalarına da imkân tanınmıştır. Sorular yönlendirici olmayacak şekilde hazırlanmış, öğrencilerin kendilerini rahat ifade edebilmeleri için görüşme süreci doğal bir sohbet ortamında yürütülmüştür.

Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve bu kavramlar arasındaki ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu doğrultuda, görüşmelerden elde edilen veriler araştırmacı tarafından yazılı dokümanlara dönüştürülmüş; verilerin bütüncül olarak anlaşılabilmesi amacıyla metinler sistematik biçimde incelenmiş ve analiz sürecine hazırlık yapılmıştır. İlk aşamada öğrencilerin ifadelerinden anlamlı bütünler oluşturularak kodlar belirlenmiştir. Kodlama sürecinde benzer anlam taşıyan ifadeler aynı kod altında toplanmış, verilerin dışına çıkılmamaya özen gösterilmiştir. İkinci aşamada elde edilen kodlar arasındaki ilişkiler incelenmiş ve ortak özellikler dikkate alınarak alt temalar oluşturulmuştur. Son aşamada ise alt temalar bir araya getirilerek araştırmanın amacını yansıtan temalar belirlenmiştir. Oluşturulan temalar, öğrencilerin eğitime erişim sürecinde yaşadıkları sorunları, deneyimleri ve algıları bütüncül bir bakış açısıyla ortaya koyacak şekilde düzenlenmiş ve yorumlanmıştır. Bu süreçte öğrencilerin doğrudan ifadelerine yer verilerek bulguların inandırıcılığı artırılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın etik boyutu da titizlikle ele alınmıştır. Çalışmanın yürütülebilmesi için gerekli etik onay Necmettin Erbakan Üniversitesi Etik Kurul Komisyonu'ndan alınmış, ayrıca saha çalışmaları için Şanlıurfa İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden resmi izin temin edilmiştir. Görüşmelere katılım gönüllülük esasına dayandırılmış, öğrenciler ve velileri araştırmanın amacı hakkında bilgilendirilmiş, elde edilen verilerin gizliliği ve yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacağı güvence altına alınmıştır.

3.4 Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, gerekli etik izinlerin alınmasının ardından, 2024-2025 eğitim öğretim yılında Şanlıurfa ili Eyyübiye ilçesi Tarlabası Köyü'nde toplanmıştır. Mevsimlik tarım

işçisi ailelerin çocukları ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, öğrencilerin ders saatlerini aksatmamaya özen gösterilerek okul öncesi, ders araları ve okul sonrasında uygun zamanlarda yapılmıştır.

Görüşmeler, sohbet havasında gerçekleştirilmiş ve öğrencilerin rahat bir ortamda kendilerini ifade etmeleri sağlanmıştır. Çocuklar çoğu zaman teneffüs arasında okul bahçesinde, bazen de ders bitiminde sınıflarındaki sıralarında araştırmacıyla konuşmuşlardır. Bu ortam, onların gündelik yaşamlarına dair küçük ayrıntıları paylaşımlarına da imkân tanımıştır. Kimi öğrenci tarla işlerinde ailelerine yardım ederken yaşadığı zorlukları aktarırken, kimi ise okula geliş yolunda karşılaştığı güçlükleri samimiyetle dile getirmiştir. Böylece görüşmeler, yalnızca sorulara verilen yanıtlarla sınırlı kalmamış, öğrencilerin yaşam dünyalarından doğal kesitler de yansımıştır.

Araştırmaya katılacak öğrenciler, gönüllülük esasına göre belirlenmiş ve seçim sürecinde yaş grupları (1., 2., 3. ve 4. sınıf düzeyleri) dikkate alınmıştır. Ayrıca, ilgili sınıf öğretmenlerinin onayı doğrultusunda katılımcı seçimleri yapılmıştır. Bu aşamada öğretmenlerin rehberliği, hangi öğrencilerin kendilerini daha rahat ifade edebileceğini ve sürece katkı sağlayabileceğini belirlemede etkili olmuştur.

Verilerin güvenilirliğini sağlamak amacıyla aynı öğrencilerle birden fazla görüşme yapılmış, böylece yanıtların tutarlılığı kontrol edilmiştir. Tekrarlanan görüşmelerde verilen cevapların benzerlik göstermesi, elde edilen bilgilerin geçerliliğini artırmıştır. Bunun yanı sıra, gerektiğinde öğrencilerden alınan bilgilerin doğruluğunu teyit etmek amacıyla ailelerle de iletişim kurulmuş ve veriler ailelerin yanıtlarıyla desteklenmiştir.

Öğrencilerle yapılan görüşmeler sırasında, yanıtlar araştırmacı tarafından iletişimi kesintiye uğratmadan not edilmiştir. Aynı zamanda, görüşmeler ses kaydı ile desteklenmiş ve böylece verilerin eksiksiz biçimde kaydedilmesi sağlanmıştır. Görüşmeler tamamlandıktan sonra, ses kayıtları ve notlar bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Veri toplama süreci boyunca öğrencilerin gönüllülüğü ve gizliliği gözetilmiş, etik kurallara uygun hareket edilmiştir.

3.5 Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada elde edilen verilerin çözümlemesinde hem betimsel analiz hem de içerik analizi yöntemlerinden yararlanılmıştır. Betimsel analiz, verilerin sistematik bir biçimde

incelenerek önceden belirlenen araştırma soruları ve temalar çerçevesinde düzenlenmesi ve yorumlanmasına dayanır. Betimsel analiz süreci dört temel aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada verilerin çerçevesi araştırma soruları doğrultusunda belirlenir. İkinci aşamada elde edilen veriler bu tematik çerçeveye göre düzenlenir. Üçüncü aşamada bulgular tanımlanır ve sistematik bir biçimde aktarılır. Son aşamada ise bulgular yorumlanarak literatür ışığında anlamlandırılır (Yıldırım ve Şimşek,2018) Bu yaklaşım, elde edilen verilerin doğrudan alıntılarla desteklenerek bütüncül bir şekilde sunulmasına olanak tanımaktadır.

Araştırma kapsamında öğrenci isimleri gizlilik ilkesi gereği Ö1, Ö2, Ö3 şeklinde kodlanmıştır. Yüz yüze görüşmeler yoluyla elde edilen veriler araştırmacı tarafından bilgisayar ortamına aktarılmış, sonrasında ayrıntılı olarak incelenmiştir. Verilerin analizi sırasında tekrar eden kavramlar, ifadeler ve görüşler belirlenerek ana temalar ve alt temalar oluşturulmuştur. Bu temalar çerçevesinde veriler sistematik bir şekilde düzenlenmiş, öğrencilerin ifadelerine doğrudan alıntılarla yer verilerek bulgular bölümü desteklenmiştir. Elde edilen bulgular sonuç ve tartışma bölümünde ilgili literatür ile karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

BÖLÜM 4

4.BULGULAR

Bu bölümde katılımcıların araştırma sorularına verdiği cevaplar sonucu oluşturulan tablolar ve katılımcı görüşleri bulunmaktadır.

4.1 Katılımcıların Yaşadığı Yer Bilgisine Yönelik Bulgular

Katılımcıların yaşadığı yer bilgisi Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 4. 1. Örneklem grubu yaşanan yer bilgisi.

Tema	Kod	f
Yaşanılan Yer	Tarlabaşı Köyü	29
	Şanlıurfa Merkez	1

Araştırmaya katılan öğrencilerin **29’u** Tarlabaşı Köyü’nde yaşadığını, **1 öğrenci** ise Şanlıurfa merkezde ikamet ettiğini belirtmiştir.

4.2 Katılımcıların Kardeş Sayısına Yönelik Bulgular

Görüşmeye katılan öğrencilerin kardeş sayısı bilgileri tablo 2 de yer almaktadır.

Tablo 4. 2. Öğrencilerin kardeş sayısı bilgileri.

Tema	Kod	f
Kardeş Sayısı	4-5 kardeş	10
	6-7 kardeş	14
	8 ve üzeri kardeş	6

Araştırmaya katılan öğrencilerin kardeş sayıları incelendiğinde, 14 öğrencinin 6–7 kardeşe sahip olduğu, 10 öğrencinin 4–5 kardeşli bir ailede yaşadığı ve 6 öğrencinin ise 8 ve üzeri kardeşe sahip olduğu görülmektedir. Bu bulgular, katılımcıların büyük bir kısmının kalabalık aile yapısına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Öğrencilerin yaşadıkları yer ve sosyo-ekonomik koşullar da dikkate alındığında, bu aile yapısının eğitime erişimi zorlaştırdığı söylenebilir. Kalabalık ailelerde ebeveynlerin çocuklara bireysel eğitim desteği sunmakta güçlük yaşadığı, büyük kardeşlerin küçük kardeşlere bakım ve destek sorumluluğu üstlendiği ve zamanla çocukların çalışmaya yönlendirildiği görülmektedir. Bu durum, kardeş sayısının

fazla olmasının öğrencilerin okula devam durumunu olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir.

4.3 Katılımcıların Okula Giden Kardeş Durumuna Yönelik Bulgular

Görüşmeye katılan öğrencilerin okula giden kardeş bilgisi tablo 3 de yer almaktadır.

Tablo 4. 3. Öğrencilerin okula giden kardeş durumu bilgisi.

Tema	Kod	f
Okula giden kardeşi olanlar	Evet	28
Okula giden kardeşi olmayanlar	Hayır	2

Araştırmaya katılan öğrencilerin 28'inin okula giden kardeşi bulunduğu, 2 öğrencinin ise okula giden kardeşinin olmadığı belirlenmiştir. Bu bulgu, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının büyük bir bölümünün okul çağında olduğunu göstermektedir.

4.4 Katılımcıların İlkokula Giden Kardeş Sayısına Yönelik Bulgular

Görüşmeye katılan öğrencilerin ilkokula giden kardeş durumu bilgisi tablo 4 de yer almaktadır.

Tablo 4. 4. Öğrencilerin İlkokula giden kardeş durumu

Tema	Kod	f
İlkokula giden 1 kardeşi olanlar	1 kardeş	5
İlkokula giden 2 kardeşi olanlar	2 kardeş	13
İlkokula giden 3 kardeşi olanlar	3 kardeş	11
İlkokula giden 4 ve üzeri kardeşi olanlar	4 ve üzeri kardeş	1

Araştırmaya katılan öğrencilerin 13'ünün ilkokula giden iki kardeşi, 11'inin ilkokula giden üç kardeşi, 5'inin ilkokula giden bir kardeşi ve 1 öğrencinin ise ilkokula giden dört ve üzeri kardeşi olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, öğrencilerin önemli bir kısmının ilkokul çağında birden fazla kardeşle birlikte eğitim sürecine dâhil olduğunu ve ailelerde çocukların yaş ortalamasının düşük olduğunu göstermektedir. İlkokula devam eden kardeş sayısının fazla olması, ailelerin çocuklara bireysel eğitim desteği sunma olanaklarını azaltabilmektedir.

4.5 Katılımcıların Çalışmak İçin Gittikleri Yerde Kalış Sürelerine Yönelik Bulgular

Görüşmeye katılan öğrencilerin ‘Çalışmak için gittiğiniz yerde ne kadar süre kalıyorsunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplar tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 4. 5. Öğrencilerin işe gittiklerinde kaldıkları süre bilgisi.

Tema	Kod	f
2-3 ay kalanlar	2-3 ay	6
4-5 ay kalanlar	4-5 ay	14
6-7 ay kalanlar	6-7 ay	8
Değişken sürelerde kalanlar	Şehre göre değişiyor	2

Araştırmaya katılan öğrencilerin 14’ü çalışmak için gittikleri yerlerde 4–5 ay kaldıklarını belirtirken, 8 öğrenci 6–7 ay, 6 öğrenci 2–3 ay kaldığını ifade etmiştir. 2 öğrenci ise kalış süresinin gidilen şehre göre değiştiğini belirtmiştir. Bu bulgular, öğrencilerin önemli bir bölümünün yılın büyük bir kısmını eğitimlerinden uzak geçirdiğini göstermektedir. Yılın yarısına yakın bir süreyi yaşadıkları yerden uzakta geçiren çocukların eğitim olanaklarından yeterince yararlanabilmeleri güçleşmektedir. Öğrencilerin ifadelerinden, sürekli yer değiştiren ve uzun süre evlerine dönemeyen çocukların okula devam edememe sorunuyla karşı karşıya kaldıkları anlaşılmaktadır.

4.6 Ailelerin Çalıştıkları İl Sayısına Yönelik Bulgular

4.6 Ailelerin Çalışmaya Gittikleri İl Sayısı

Tema	Kod	f
İl sayısı	Tek il	16
	Birden fazla il	14

Araştırmaya katılan öğrencilerin 16’sı çalışmak amacıyla yalnızca **tek bir il**, 14’ü ise **birden fazla il** gittiklerini belirtmiştir. Bulgular, katılımcıların yarısına yakınının çalışma sürecinde tekrar yer değiştirerek farklı illere yöneldiğini göstermektedir. Bu durum, ailelerin bulundukları bölgelerde kalıcı bir düzen kurmalarını zorlaştırmakta ve çocukların yaşadıkları çevreye uyum süreçlerini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, gidilen illerdeki eğitim imkânlarının

farklılık göstermesi, çocukların düzenli ve süreklilik gösteren bir eğitim hayatı sürdürmelerini güçleştirmektedir.

4.7 Katılımcıların Barınma İhtiyacını Karşılama Durumlarına Yönelik Bulgular

Görüşmeye katılan öğrencilerin ‘Çalışmaya gittiğinizde barınma ihtiyacını nasıl karşılıyorsunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplar tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 4. 7. Öğrencilerin barınma durumu.

Tema	Kod	f
Barınma Şekli	Çadır	22
	Konteynır	5
	Kiralık/Sabit Ev	2
	Aile yanından ayrı, köyde akraba yanında kalan	1

Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir kısmı **22 öğrenci** çalışmak amacıyla gittikleri bölgelerde çadırlarda barındıklarını ifade etmiştir. **5 öğrenci** konteynırlarda, **2 öğrenci** sabit bir evde barındığını belirtmiş, **1 öğrenci** ise ailesi çalışmaya giderken nenesi ve dedesi ile birlikte kaldığını ifade etmiştir. Bu sonuçlar, mevsimlik tarım işçisi ailelerin barınma koşullarının çok zor olduğunu göstermektedir. Araştırmada ortaya konulan ailedeki kişi sayısının fazlalığı çadırda veya konteynırda yaşamaya uygun değildir. Bu yerlerde aylar boyunca kalmaları çocukların yaşam şartlarını olumsuz etkiler.

Çadırda kalan öğrenci cevaplarının bazıları şu şekildedir;

"Çadırda kalıyoruz. Geceleri üşümüyoruz ısıtıcımız var." (Öğrenci 7)

"Çadırda kalıyoruz elektriğimiz var ama suyumuz her zaman olmuyor büyük araba ile bize su getiriyorlar." (Öğrenci 5)

"Çadırda kalıyoruz. Çadırda iki odamız var. Biz çocuklar bir odada annem babam ve küçük kardeşlerim bir odasında kalıyor" (Öğrenci 8)

"Çadırda kalıyoruz etrafımızda bir sürü çadır oluyor amcamlarda yan çadırımızda kalıyor." (Öğrenci 15)

"Çadırda kalıyoruz çadırımız çok büyük bize yetiyor." (Öğrenci 12)

"Çadırda kalıyoruz. " (Öğrenci 19)

"Çadırda kalıyoruz. Halamlarla beraber gittik bizim 3 tane çadırımız var hepimiz orda kalıyoruz" (Öğrenci 18)

Çadırda kalan aileler kişi sayısı fazla olması sebebiyle bir çadırı maksimum kişi kullanacak şekilde düzenlemek durumunda kalmışlardır. Çadırda su sorunun olması çocukların sağlığını olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır. Ayrıca gittikleri bölgelerde akşamları serin geçmesi nedeniyle çadırda ısıtıcı kullanılması küçük çocuklar için tehlike oluşturmaktadır. Öğrenci 15 in 'Amcamların çadırı da yan taraftaydı.' öğrenci 18'in 'Halamlarla beraber gittik.' sözleri işe giden ailelerin toplu olarak gittiklerini göstermektedir. Bu durum genellikle aynı bölgede yaşayan akrabaların mevsimlik işçi olarak beraber aynı bölgede çalıştığı sonucunu ortaya koymaktadır.

Konteynırda kalan öğrencilerin cevaplarından bazıları şu şekildedir;

"Konteynırda kaldık. Küçüktü ama çadıra göre daha iyiydi." (Öğrenci 2)

"Konteynırda kalınca elektrik vardı ama çok sık kesiliyordu." (Öğrenci 6)

"Konteynırda 9kişi kalıyoruz. Çok sıkışık." (Öğrenci 16)

"Konteynırda bazen su kesiliyor, zor oluyor." (Öğrenci 20)

"Konteynır daha güvenli ama çok küçüktü." (Öğrenci 28)

Konteynırda kalan öğrenciler ise çadıra göre daha iyi koşullarda yaşadıklarını belirtmiş ancak yine de sosyal imkanlarının yetersizliğinden şikayet etmişlerdir.

Evde kalan öğrencilerin verdikleri cevaplar şu şekildedir;

"Eskişehir'de bir ev kiraladık ama sonra tekrar çadıra geçtik." (Öğrenci 10)

"Konya'da bir evde kaldık. Sonra Antalya'ya gidince çadırdaydık." (Öğrenci 27)

Evde kaldığını belirten öğrenciler şehir değişikliği yaptıktan sonra çadırda kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu durum öğrencilerin işe gittiklerinde yaşam şartlarının değişebildiğini göstermektedir.

Ailesi çalışmaya gidip köyde kalan öğrencilerin verdikleri cevaplar şu şekildedir;

"Dedemlerin evinde kalıyorum. Onlar yaşlı, evde onlara yardım ediyorum." (Öğrenci 11)

"Annemler işteyken köyde kaldım. Babam ben ve iki erkek kardeşim köyde kaldık. Annem ablam ve iki küçük kardeşim dayımlarla işe gitti. Bende evde kardeşlerimle ilgileniyorum." (Öğrenci 30)

Öğrencilerin ailelerinden ayrı köyde kalması ailenin birlik ve bütünlüğünü olumsuz yönde etkilemiştir. Öğrenci 11'in dede ve nenesine bakmak için köyde kalmasıyla öğrenciye yaşından büyük sorumluluk verilmiştir. Ayrıca öğrenci 30'un annesi yanında olmadan iki erkek kardeşi ve babasıyla kalması köyde kalmasıyla bütün ev sorumluluğu öğrenciye yüklenmiştir. Bu çocuklar işe gitmeyip köyde kalsalar bile üzerlerine verilen sorumluluklar sebebi ile eğitim faaliyetlerinden istenilen düzeyde yararlanmasını zorlaştırmaktadır.

4.8 Katılımcıların Bulundukları Çevrede Okul Varlığına Yönelik Bulgular

Görüşmeye katılan öğrencilerin 'Bulunduğunuz çevrede okul var mı? Varsa yakın mı?' sorusuna verdikleri cevaplar tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 4. 8. Okul bulunma durumu bilgisi.

Tema	Kod	f
Bulundukları çevrede okul bulunanlar	Evet	7
Bulundukları çevrede okul bulunmayanlar	Hayır	23

Araştırmaya katılan öğrencilerin 23'ü çalıştıkları bölgelerde okul bulunmadığını, 7'si ise çevrelerinde okul olduğunu ifade etmiştir. Bu sonuç, mevsimlik tarım işçiliği nedeniyle göç edilen bölgelerin büyük çoğunluğunda eğitim olanaklarının sınırlı olduğunu göstermektedir. Çocuklar çoğunlukla tarla alanlarında, çadırlarda yaşamlarını sürdürdüklerinden eğitim kurumlarına ulaşımında büyük güçlük yaşamaktadır.

Okul bulunan bölgelerde ise, yabancılık duygusu veya çalışmak zorunda kalmaları nedeniyle okula devam edememektedirler.

Çevresinde okul bulunmayan öğrencilerin verdikleri cevaplar;

"Hayır, okul yoktu. Hep tarla, sera vardı. Çevrede hiç okul görmedim." (Öğrenci 8)

"Bulunduğumuz yerde hiç okul yoktu, sadece çadırlar ve tarlalar vardı." (Öğrenci 14)

"Çadırların kurulduğu yerin etrafı hep tarlaydı, okul yoktu." (Öğrenci 5)

"Okul yoktu. Çevremizde sebze tarlaları vardı." (Öğrenci 19)

"Biz çadırda kalıyorduk. Okula gitmek için en yakın kasabaya yürümemiz gerekirdi."
(Öğrenci 17)

"Okul göremedik bile. Sadece çalıştık." (Öğrenci 15)

"Orası sadece işçiler içindi. Ne okul vardı ne de park gibi şeyler." (Öğrenci 7)

"Okul olsaydı bile biz gidemeycektik. Çalışıyorduk." (Öğrenci 4)

"Hiç okul yoktu, tarladan başka bir şey yoktu." (Öğrenci 18)

"Çevrede okul yoktu. Sabah kalkıp kahvaltı yapıyorduk, sonra annemlere yardım ediyorduk." (Öğrenci 22)

"Köyümüze dönünce ancak okula gidiyoruz. Çalıştığımız yerlerde okul hiç olmuyor."
(Öğrenci 20)

"Çadırlar arasında küçük çocuklar oynuyordu ama okul yoktu." (Öğrenci 23)

Öğrencilerin büyük çoğunluğu, çalıştıkları bölgelerde okul bulunmadığını, bulunsa dahi ulaşımın çok zor olduğunu ve ailelerinin çalışmaları nedeniyle okula gidemediklerini belirtmiştir. Göç ettikleri yerlerde okul bulunmaması, çocukların eğitimden tamamen kopmalarına yol açmaktadır.

Çevresinde okul bulunan öğrencilerin verdikleri cevaplar şu şekildedir;

"Konteynırların yakınında bir okul vardı ama ailem çalışmamı istedi." (Öğrenci 2)

"Okul vardı ama bizim gibi çocuk çok azdı, gidemedim." (Öğrenci 13)

"Büyük bir okul gördüm ama çok uzaktı, ailem izin vermedi." (Öğrenci 16)

"Köydeki okul gibi küçük bir okul olsaydı belki giderdim." (Öğrenci 12)

"Antalya'da okul vardı ama biz çadırdıydık, çok uzaktı." (Öğrenci 27)

"Bir okul vardı ama kayıt yapmadık, çünkü 2-3 ay kalıp tekrar gidecektik." (Öğrenci 21)

Çevrede okul olan yerlerde dahi öğrenciler; yabancılık çekme, kısa sürede tekrar taşınacak olma ve ailelerin önceliği çalışmaya vermeleri gibi nedenlerle okula devam edememektedirler. Bu durum, mevsimlik tarım işçiliği yapan çocukların eğitim haklarının ciddi şekilde ihlal edildiğini ve eğitimde sürekliliğin sağlanmasının büyük bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Eğitimden uzun süre uzak kalan öğrenciler, köylerine döndüklerinde de derslerde geri kalmakta ve uyum sağlamakta güçlük çekmektedir.

4.9 Katılımcıların Aileleri Çalışırken Okula Devam Durumlarına Yönelik Bulgular

Görüşmeye katılan öğrencilerin ‘Aileniz çalışırken siz okula gidiyor musunuz? Gitmiyorsanız aileniz çalışırken siz neler yapıyorsunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplar tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 4. 9. Öğrencilerin okula devam durumu bilgisi.

Tema	Kod	f
Aile çalışırken okula gidenler	Evet	5
Aile çalışırken okula gitmeyenler	Hayır	25

Araştırmaya katılan öğrencilerin 25’i, aileleri çalışırken okula devam edemediklerini, 5’i ise çeşitli koşullar altında (köyde kalma, sabit bir okulda eğitim alma gibi) eğitimlerini sürdürdüklerini belirtmiştir. Bu bulgu, mevsimlik tarım işçiliği yapan ailelerde çocukların eğitim sürecinin büyük ölçüde kesintiye uğradığını ve eğitim sürekliliğinin ciddi bir problem olduğunu göstermektedir. Öğrenciler, çoğunlukla çalışmak, kardeşlerine bakmak veya ulaşım imkânsızlığı gibi nedenlerle eğitim hayatlarına devam edemediklerini dile getirmiştir. Ayrıca okula devam eden az sayıdaki öğrencinin de çeşitli zorluklar nedeniyle okulda düzenli bir başarı gösteremediklerini ifade ettikleri görülmüştür.

Okula gitmeyen öğrencilerin verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir;

"Çadırda kalıyoruz. Sabah kardeşlerime kahvaltı hazırlıyorum, sonra tarlaya gidiyoruz." (Öğrenci 5)

"Ben küçük kardeşime bakıyorum. Annem tarlada çalışıyor, okula gidemem." (Öğrenci 8)

"Çevrede okul yoktu. Zaten çalışıyorduk, gitsek bile ulaşamazdık." (Öğrenci 19)

"Gündüz tarladayız, gece yorgun oluyorum. Okula gitmiyorum." (Öğrenci 14)

"Kardeşlerime bakıyorum. Ders çalışmaya bile vakit kalmıyor." (Öğrenci 12)

"Tarla işinden sonra okula gidemezdim. Çünkü tarlada çok yoruluyorum." (Öğrenci 17)

"Sabah tarlaya gidiyoruz, akşam çok geç dönüyoruz." (Öğrenci 15)

"Çevremizde okul yoktu. Çadırda kalıyorduk, çalışıyorduk." (Öğrenci 4)

"Küçük kardeşim ağlayınca hep ben ilgileniyorum, okula gidemedim." (Öğrenci 22)

"Çadırda su taşımaya, yemek yapmaya yardım ediyorum. Okula gidemiyorum."
(Öğrenci 23)

"Okula gitmiyorum, çünkü çalıştığımız yerlerde okul bulmak zor." (Öğrenci 18)

"Kardeşlerim küçük, annemler çalışınca ben bakıyorum, okula gitmiyorum." (Öğrenci 20)

"Biz çalışırken çadırda kalıyorduk. Okula hiç gitmedim." (Öğrenci 28)

"Köydeki okula bile bazen zor gidiyorum, işten vakit kalmıyor." (Öğrenci 27)

Bu bulgular, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim hayatlarının büyük ölçüde kesintiye uğradığını açıkça göstermektedir. Ailelerin çalışmak için başka şehirlere göç etmeleri, çocukların okuldan uzak kalmalarına, eğitimden kopmalarına ve akademik başarısızlığa sürüklenmelerine neden olmaktadır. Öğrencilerin önemli bir kısmı, kardeşlerine bakmak zorunda oldukları için veya ailenin tarla işlerine yardım ettikleri için okula gidememektedir. Ayrıca, göç edilen bölgelerde okul bulunmaması, ulaşım zorluğu ve sosyal çevre eksikliği de eğitime devam etmeyi imkânsızlaştırmaktadır. Öğrenciler, çalışmaya gittiklerinde yaşadıkları sıkıntıları detaylı şekilde aktarmışlardır. Birçok öğrenci, sabah erken saatlerde tarlaya gittiklerini, gün boyu çalıştıklarını ve akşam yorgunluktan ders çalışacak veya okula gidecek enerjilerinin kalmadığını belirtmiştir. Bazı öğrenciler çadır hayatının zorlukları nedeniyle ders kitaplarını bile açamadıklarını ifade etmiştir

Okula giden öğrencilerin verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir;

"Şanlıurfa merkezde okula gittim ama sonra köye döndüm, gene çalışmaya gittik."
(Öğrenci 25)

"Dedemlerin evinde kalıp köy okuluna devam ettim ama çok zor oldu çünkü annemi özledim." (Öğrenci 11)

"Köyde kalıp okula gittim, ailem çalışmaya gitti. Ailem isteyken bütün iş bana kaldı. Okula da her zaman düzenli gidemedim" (Öğrenci 30)

"Başta Eskişehir'de okula gittim ama sonra başka şehre gidince bırakmak zorunda kaldım." (Öğrenci 10)

"Kardeşlerimle 2 kere gittik ama sonra bırakmak zorunda kaldık." (Öğrenci 16)

Okula devam edebilen az sayıdaki öğrenci ise, ailelerinden ayrı yaşamının getirdiği duygusal yük, ev işleri, bakım sorumlulukları ve sosyal izolasyon nedeniyle düzenli ve başarılı

bir eğitim süreci geçiremediklerini anlatmıştır. Özellikle aile desteği eksikliği, çocukların derslere ilgilerini ve başarılarını olumsuz etkilemiştir. Bu bulgular, mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimde süreklilik sağlayamadığını ve bu durumun onların gelecekteki eğitim fırsatlarını ciddi şekilde sınırladığını göstermektedir.

4.10 Katılımcıların Gittikleri Bölgelerde Okullarda Yaşadıkları Zorluklara Yönelik Bulgular

Görüşmeye katılan öğrencilerin ‘Gittiğiniz bölgedeki okulda en çok zorlandığınız konular nelerdir?’ sorusuna öğrencilerin verdikleri cevaplar tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 4. 10. Öğrencilerin okulda karşılaştıkları zorluklar.

Tema	Kod	f
Akademik Uyum Sorunları	Ders konularında geri kalma / anlam zorluğu	12
Sosyal Uyum Sorunları	Arkadaşlık kurmada zorlanma / yalnızlık	7
İletişim ve Yabancılaşma Problemleri	İletişim kuramama / yabancılık hissetme	7
Eğitimden Tamamen Dışlanma	Okula hiç katılamama	4

Araştırmaya katılan öğrencilerin 12’si gittikleri bölgelerde ders konularını anlamakta zorlandıklarını ve akademik uyum sorunu yaşadıklarını belirtmiştir. 7 öğrenci arkadaş edinmede güçlük çekerek sosyal uyum sorunu yaşadığını, 7 öğrenci yeni ortamlarda iletişim kurmakta zorlandığını ve yabancılık hissi yaşadığını ifade etmiştir. 4 öğrenci ise tamamen eğitim sürecinin dışında kaldığını belirtmiştir. Bu sonuçlar, mevsimlik tarım işçiliği nedeniyle sürekli yer değiştiren çocukların eğitimde hem akademik hem sosyal uyum açısından ciddi güçlükler yaşadığını göstermektedir.

Öğrencilerin verdikleri cevapların bazıları şu şekildedir;

"Okula döndüğümde arkadaşlarım yeni konulara başlamıştı, ben daha eskiyi bile bilmiyordum." (Öğrenci 1)

"Öğretmenim ders anlatıyor ama ben hiçbir şey anlayamıyorum." (Öğrenci 5)

"Kardeşlerime bakmaktan ders çalışamadım, derste zorlandım." (Öğrenci 8)

"İşe gittiğimizde 4 ay boyunca okuldan uzak kaldım. Geri döndüğümde hiçbir şey öğrenemedim." (Öğrenci 4)

"Matematik dersi benim için çok zorlaştı. Konulara hiç yetişemiyorum." (Öğrenci 24)

"Ders çalışacak zamanım olmuyor. O yüzden öğretmenin dediği şeyleri anlamıyorum."
(Öğrenci 14)

"Okuma hızım çok yavaş ilerliyor, hep geriden geliyorum." (Öğrenci 12)

Akademik sorunları en yaygın problemidir. Çocuklar, uzun süreli devamsızlık nedeniyle uyum ders konularını kaçırmakta, bilgi eksiklikleri oluşmakta ve öğrenme güçlükleri yaşamaktadırlar.

"Yeni okulda oyunlara alınmadım, arkadaşlar kendi aralarında grup kurmuştu."
(Öğrenci 9)

"Arkadaşlarımın arasında yeni gelen gibi hissettim, çok zorlandım." (Öğrenci 3)

"Okulda kimse benimle oyun oynamak istemiyordu." (Öğrenci 22)

"Sınıfta konuşacak kimse bulamadım, çok yalnız hissettim." (Öğrenci 7)

"Bütün çocuklar birbirini tanıyordu, ben dışarıda kaldım." (Öğrenci 15)

Sosyal uyum sorunları yaşayan öğrenciler, yeni ortamlarda arkadaşlık ilişkileri kurmakta zorlanmakta, dışlanmışlık ve yalnızlık duygusu yaşamaktadırlar. Okul ortamında sosyal kabul göremeyen çocuklar, zamanla okula karşı isteksizlik geliştirmekte ve motivasyon kaybı yaşamaktadır.

"Yeni okulda herkes kendi arkadaşlarıyla konuşuyordu, biz dışarıda kalıyorduk."
(Öğrenci 10)

"Sınıfa girmeye korktum, çok farklı hissettim." (Öğrenci 16)

"Çok kalabalık bir okuldu, kimseyle tanışamadım." (Öğrenci 14)

"Kimse benimle ilgilenmedi, sanki yabancıydım." (Öğrenci 6)

"Yeni okulda çok garipsendim, konuşacak kimse bulamadım." (Öğrenci 13)

İletişim ve yabancılaşma problemleri, öğrencilerin sınıf içinde kendilerini dışlanmış ve güvensiz hissetmelerine neden olmaktadır. Yeni bir çevrede kısa süreli bulunmaları, çocukların aidiyet duygusu geliştirmesini engellemekte ve eğitim ortamına uyumlarını zorlaştırmaktadır

"Çalıştığımız yerlerde okul yoktu." (Öğrenci 19)

"Tarlada çalışıyorduk, okula gitmek mümkün değildi." (Öğrenci 27)

"Okul uzaktı, ulaşım yoktu, hiç okula gidemedik." (Öğrenci 28)

"Çadırda kalıyorduk hep ailem okula göndermedi." (Öğrenci 23)

Bazı öğrenciler ise, çalıştıkları bölgelerde eğitim imkanına hiç ulaşamadıklarını, dolayısıyla tamamen eğitim sürecinin dışında kaldıklarını ifade etmiştir. Bu durum, çocukların eğitim haklarının ciddi şekilde ihlal edilmesine ve uzun vadede eğitim fırsatlarından mahrum kalmalarına yol açmaktadır. Mevsimlik tarım işçisi çocuklar hem akademik başarı hem de sosyal uyum açısından ciddi dezavantajlarla karşı karşıya kalmakta, bu da onların gelecekteki eğitim ve yaşam şanslarını olumsuz etkilemektedir.

4.11 Katılımcıların İşten Köylerine Döndüklerinde Okula Devam Durumlarına Yönelik Bulgular

Görüşmeye katılan öğrencilerin ‘İşten köyünüze döndüğünüzde okulunuza devam ediyor musunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplar tablo 10’da yer almaktadır.

Tablo 4. 11. Öğrencilerin okula devam durumu bilgisi.

Tema	Kod	f
Eğitim Sürekliliğini Sağlayabilenler	Düzenli olarak okula devam edenler	12
Eğitim Sürekliliğinde Yaşayanlar	Aksama Düzensiz devam edenler / devamsızlık yaşayanlar	15
Eğitime Katılamayanlar	Hiç devam edemeyenler	3

Araştırmaya katılan öğrencilerin 12’si işten köylerine döndükten sonra düzenli olarak okula devam edebildiklerini belirtmiştir. 15 öğrenci zaman zaman devamsızlık yaptığını, yani eğitimde süreklilik sağlayamadığını ifade etmiştir. 3 öğrenci ise köye döndükten sonra çeşitli nedenlerle eğitime hiç devam edemediğini aktarmıştır. Bu sonuçlar, mevsimlik tarım işçiliği yapan çocukların eğitim hayatlarının ciddi biçimde kesintiye uğradığını, özellikle devamsızlık durumlarının yaygın olduğunu ve eğitimde eşitsizliğin derinleştiğini ortaya koymaktadır.

Öğrencilerin verdikleri cevapların bazıları şu şekildedir;

"İşe gittikten sonra köye döndüm, hemen okuluma devam ettim." (Öğrenci 1)

"Köyüme döner dönmez okula başladım. Öğretmenlerimi ve arkadaşlarımı çok özlemiştim." (Öğrenci 8)

"Dedemlerin yanında kalınca düzenli şekilde okula gittim." (Öğrenci 11)

"Okuluma devam ettim ama başta çok zorlandım, dersleri unutmuştum." (Öğrenci 18)

"Döndüğümde okuluma düzenli geldim, ama eksiklerimi tamamlamakta zorlandım." (Öğrenci 30)

"Köyde okul vardı, hemen başladım. Hocalar yardım etti." (Öğrenci 2)

"Köy okulunda devam ettim ama arkadaşlarım benden ilerideydi." (Öğrenci 5)

Düzenli devam eden öğrenciler, okula olan bağlılıklarını koruyabilmiş olsalar da, uzun süreli devamsızlıklar nedeniyle ders içeriklerini anlamakta ve akademik başarı sağlamakta güçlük çekmektedirler. Bazı öğrenciler, öğretmenlerinin desteğiyle eksiklerini telafi etmeye çalıştıklarını ifade etmiştir.

"Okula gidiyorum ama kardeşlerime baktığım için her gün gidemiyorum." (Öğrenci 4)

"Evde iş olduğu zaman okula gitmiyorum. Sonra tekrar başlıyorum." (Öğrenci 14)

"Bir gün gidiyorum, bir gün gitmiyorum. Hep bir eksiklik oluyor." (Öğrenci 7)

"Okula başlıyorum ama tarlaya yardıma gitmem gerektiği için aksıyor." (Öğrenci 20)

"Bazen kardeşime bakıyorum, bazen anneme yardım ediyorum. O yüzden okula her gün gelemiyorum." (Öğrenci 12)

"İşe gittiğimizde çok geç döndük, okul neredeyse kapanıyordu." (Öğrenci 9)

"Devamsızlık yaptım, öğretmenim hep geriden geliyor dedi." (Öğrenci 24)

"Okulda eksiklerim çoktu, çalışsam da yetişemedim." (Öğrenci 19)

Düzensiz devam eden öğrenciler, ev işleri, kardeş bakımı, aile tarım işleri gibi nedenlerle okula zaman zaman ara vermek zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Bu düzensizlik, öğrencilerin hem akademik gelişimlerini hem de sosyal uyumlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Öğrenciler, arkadaşlarından geri kalmanın verdiği motivasyon kaybını ve özgüven eksikliğini yoğun şekilde hissetmişlerdir

"İşten döndüğümüzde okul kapanmıştı, hiç başlayamadım." (Öğrenci 17)

"Bayramdan sonra geldiğimiz için okul bitmişti, hiç derse girmedim." (Öğrenci 23)

"Okul devam ederken tarla işlerinden dolayı yine gidememiştim." (Öğrenci 28)

Eğitime hiç katılamayan öğrenciler ise, eğitimden tamamen uzaklaşmışlardır. Okul dönemi içinde eğitim sürecine dahil olamayan bu öğrenciler için öğrenme kayıpları derinleşmekte, eğitimde fırsat eşitsizliği giderek artmaktadır. Sonuç olarak, işten köye dönen çocukların büyük bir kısmı eğitimde süreklilik sağlayamamakta, bu da onların akademik

başarılarını ve gelecekteki eğitim fırsatlarını ciddi şekilde tehdit etmektedir. İşten köylerine dönen öğrencilerin eğitim süreçleri incelendiğinde, önemli bir kısmının (%50) okula düzensiz devam ettiği ve bu durumun eğitimde ciddi kopukluklara neden olduğu görülmektedir.

4.12 Katılımcıların Köylerine Döndüklerinde Okullarında Karşılaştıkları Zorluklara Yönelik Bulgular

Görüşmeye katılan öğrencilerin ‘Köyünüze döndüğünüzde okulunuzda karşılaştığınız zorluklar nelerdir? Soruna verdikleri cevaplar tablo 11’de yer almaktadır.

Tablo 4. 12. Öğrencilerin işten döndüklerinde karşılaştıkları zorluklar.

Tema	Kod	f
Akademik Geri Kalma Sorunları	Dersleri takip edememe / bilgi eksikliği	15
Psikososyal Uyum Sorunları	Arkadaş ilişkilerinde zorluk / sosyal dışlanma	8
Ailevi ve Ev İçi Yükümlülükler	Kardeş bakımı / ev işlerinin eğitime engel olması	5
Okul İmkanlarında Yetersizlik	Eğitim materyali eksikliği / malzeme sorunları	2

Araştırmaya katılan öğrencilerin 15’i köylerine döndüklerinde dersleri takip etmekte zorlandıklarını ve akademik olarak geri kaldıklarını belirtmiştir. 8 öğrenci arkadaş ilişkilerinde zorluk yaşadıklarını ve sosyal uyum problemleriyle karşılaştıklarını ifade etmiştir. 5 öğrenci ev içi sorumluluklar ve kardeş bakımı nedeniyle eğitimlerine yeterince odaklanamadıklarını dile getirmiştir. 2 öğrenci ise okul imkânlarının ve eğitim materyallerinin yetersizliği nedeniyle eğitim sürecinde güçlük yaşadıklarını belirtmiştir. Bu bulgular, mevsimlik tarım işçiliğinin çocukların yalnızca akademik başarılarını değil, sosyal uyumlarını ve motivasyonlarını da olumsuz etkilediğini göstermektedir.

Öğrencilerin verdikleri cevapların bazıları şu şekildedir;

"Arkadaşlarım konuları öğrenmişti, ben çok geride kalmıştım." (Öğrenci 1)

"Öğretmen yeni konu anlatıyordu, ben eskiyi bile anlamamıştım." (Öğrenci 5)

"Okuma yazmada gerideyim, diğerleri hızlı okuyor." (Öğrenci 8)

"Matematikte işlem yapamıyorum, çok zorlanıyorum." (Öğrenci 4)

"Öğrenciler problemleri çözerken ben anlamaya çalışıyordum." (Öğrenci 24)

"Okuldan uzun süre uzak kalınca bilgileri unuttum." (Öğrenci 2)

"Dersleri öğrenmek çok zor oldu. Yazmayı bile unutmuştum." (Öğrenci 14)

"Kitapları açınca hiçbir şey hatırlamıyordum." (Öğrenci 18)

En temel sorun akademik geri kalmadır. Öğrenciler, okuldan uzun süreli uzak kalmaları nedeniyle, hem önceki bilgilerini unutmakta hem de yeni anlatılan konuları anlamakta güçlük çekmektedirler. Özellikle temel beceriler (okuma, yazma, işlem yapma) gibi alanlarda ciddi eksiklikler yaşanmaktadır. Öğrencilerin bir kısmı, sınıf arkadaşlarından ciddi biçimde geri kaldıklarını ve öğretmenin anlattıklarını tam kavrayamadıklarını ifade etmiştir.

"Arkadaşlar beni aralarına almadı, yalnız hissettim." (Öğrenci 9)

"Sınıfta herkes birbiriyle oynuyordu, ben yalnız kaldım." (Öğrenci 3)

"Yabancılık çektim, tekrar alışmak sağlamak zor oldu." (Öğrenci 15)

Psikososyal uyum sorunları da ciddi bir diğer problemdir. Uzun süre okul ortamından uzak kalan öğrenciler, eski arkadaşlarıyla olan bağlarını kaybetmekte, kendilerini yabancı ve dışlanmış hissetmektedirler. Bu durum, hem okula karşı motivasyonlarını hem de sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemektedir.

"Kardeşlerime bakıyorum, bu yüzden bazen okula geç kalıyorum." (Öğrenci 20)

"Evde işler çok, okuldan çıkınca da eve yardım ediyorum." (Öğrenci 19)

"Annem isteyken kardeşlerimle ben ilgileniyorum, ders çalışmıyorum." (Öğrenci 22)

"Evde hayvanlara bakıyoruz, biz isteyken amcalar bakıyor biz işten gelince biz bakıyoruz bu yüzden bazen okula gidemiyorum." (Öğrenci 17)

Aile içi sorumluluklar, öğrencilerin okula yönelik dikkat ve katılımlarını olumsuz etkilemektedir. Ev işlerine yardımcı olma ve küçük kardeşlerin bakımını üstlenme gibi görevler, öğrencilerin eğitim faaliyetlerine ayırabilecekleri zaman ve enerjiyi sınırlandırmaktadır. Bazı öğrenciler, sabah saatlerinde ev işleri nedeniyle okula geç kaldıklarını ya da ders çalışmak için yeterli zaman bulamadıklarını belirtmişlerdir

"Okulda defter, kalem eksik oluyor. Yenilerini babam urfadan hemen getirmiyor." (Öğrenci 23)

"Okul çantam, kalemlerim kaybolmuştu. Yeni eşyalar alınana kadar derslere tam katılamadım." (Öğrenci 6)

Son olarak, okul imkanlarındaki eksiklikler de öğrencilerin motivasyonunu azaltan başka bir faktördür. Çalışmak için göç ederken okul malzemelerinin kaybolması veya eksilmesi, öğrencilerin eğitim sürecine yeniden adapte olmalarını güçleştirmektedir.

Genel olarak bu bulgular, mevsimlik tarım işçisi çocukların köylerine döndüklerinde bile eğitimde süreklilik sağlamakta büyük güçlükler yaşadıklarını ve sistematik bir dezavantaj içinde olduklarını göstermektedir.

4.13 Katılımcıların Eğitim Faaliyetlerinden Yararlanabilmek İçin Önerdikleri Çözüm Yollarına Yönelik Bulgular

Görüşmeye katılan öğrencilerin ‘Eğitim faaliyetlerinden yararlanmak için çözüm yollarınız nelerdir?’ sorusuna verdikleri cevaplar tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 4. 13. Öğrencilerin çözüm yolları.

Tema	Kod	f
Eğitimde Sürekliliğin Sağlanması İçin Ailelerin köyde kalması / İkamet Sabitlenmesi sürekli yerleşim		14
Geçici Göç Alanlarında Eğitim Çalışılan bölgelerde eğitim Erişiminin Artırılması olanaklarının sağlanması		10
Ailelerin Eğitime Yönelik Farkındalığının Artırılması Aile desteği ve bilinçlendirme		4
Devlet Destekli Eğitim Politikalarının Geliştirilmesi Burs, taşınmalı eğitim, materyal		2

Araştırmaya katılan öğrencilerin 14’ü ailelerinin köyde kalması ya da sabit bir yaşam sürmesi hâlinde eğitimlerine kesintisiz devam edebileceklerini belirtmiştir. 10 öğrenci çalıştıkları bölgelerde eğitim olanaklarının sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. 4 öğrenci ailelerin çocuklarının eğitime yönelik farkındalığının ve desteğinin artırılması gerektiğini savunmuştur. 2 öğrenci ise burs, taşınmalı eğitim ve eğitim materyali desteği gibi devlet destekli eğitim politikalarının geliştirilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Bu bulgular, mevsimlik tarım işçisi ailelerin göç hareketlerinin ve ekonomik zorunluluklarının çocukların eğitim sürecine doğrudan etki ettiğini ortaya koymaktadır

Öğrencilerin verdikleri cevapların bazıları şu şekildedir;

"Babam borcunu bitirince köyde kalacağız, o zaman okula düzenli gideceğim."
(Öğrenci 8)

"İşe gitmezsek, hep köyde yaşarsak okula düzenli gelebilirim." (Öğrenci 1)

"Köyümüzde kalsak hem okula giderdim hem de rahat ederdik." (Öğrenci 15)

"Sürekli bir yerde olsak derslerimi daha iyi öğrenebilirim." (Öğrenci 25)

"İşe gitmeyince hem derslerimi öğrenirim hem de öğretmenimi özlemem." (Öğrenci 2)

"Babama köyde iş bulsak gitmeyiz dedi, o zaman okula gelebilirim." (Öğrenci 4)

"İşe gitmek istemiyorum. Köyde yaşasak okulumu bırakmam." (Öğrenci 17)

"Çalıştığımız yerde okul olsaydı, derslere gidebilirdim." (Öğrenci 2)

"Tarlaların yanında okul olsa, iş bitince okula giderdim." (Öğrenci 12)

"Çalıştığımız yerde sadece bizim gibi çocuklar için okul açılması lazım." (Öğrenci 2)

"Okul olsa yürüyerek giderdim, çalışırken de okuyabilirdim." (Öğrenci 7)

"Orada küçük bir okul olsa hiç devamsızlık yapmazdım." (Öğrenci 16)

"Çadırların kurulduğu yere okul yapılırsa ben de okuyabilirim." (Öğrenci 19)

"Ailem işe gitmeyi bırakırsa derslerime çalışabilirim." (Öğrenci 20)

Araştırma bulguları, mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim süreçlerinde yaşadıkları zorlukların temelinde sürekli göç etmenin yattığını açıkça ortaya koymaktadır. Öğrencilerin büyük kısmı, ailelerinin köyde kalması halinde eğitimlerine daha düzenli devam edebileceklerini ifade etmiştir. Bu durum, eğitimde sürekliliğin en büyük belirleyicisinin yerleşik ve sabit yaşam koşulları olduğunu göstermektedir. Çalıştıkları alanlarda okul imkanlarının olmaması, öğrencilerin eğitim sürecine katılımını tamamen engellemektedir. Bu nedenle öğrenciler, göç ettikleri yerlerde eğitim olanaklarının sağlanmasını bir çözüm olarak sunmuştur. Özellikle mobil eğitim merkezleri veya geçici okullar gibi uygulamaların, bu çocukların eğitimde kopmalarını azaltabileceği düşünülmektedir.

Ailelerin çocukların eğitimine daha fazla önem vermesi ve onları eğitime teşvik etmesi de önemli bir ihtiyaç olarak öne çıkmıştır. Ailelerin ekonomik kaygıları nedeniyle çocukların eğitime yeterince yönlendirilememesi, uzun vadede çocukların toplumsal fırsat eşitsizliği yaşamalarına sebep olmaktadır. Son olarak, devlet destekli eğitim politikaları (örneğin taşınabilir eğitim, burs imkanları, kırtasiye yardımları) çocukların eğitimden kopmasını önlemek için öğrenciler tarafından önerilmiştir. Bu destekler, ailelerin mevsimlik işçilik yapmak zorunda kalmadan geçimlerini sağlayabilmelerine katkı sunabilir ve çocukların eğitim haklarını daha etkili şekilde kullanmalarına imkân tanıyabilir.

5.BÖLÜM

5.TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmanın bulguları, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerinde çok yönlü ve derinleşen sorunlarla karşılaştıklarını ortaya koymuştur.

Katılımcılara yaşadıkları yer sorulduğunda, 30 öğrenciden 29'u Tarlabası köyünde yaşadıklarını belirtmiştir. Bir öğrenci ise normalde Şanlıurfa merkezde yaşadığını, ancak ailesinin mevsimlik tarım işçiliği yapması nedeniyle belirli dönemlerde Tarlabası köyüne gelerek burada yaşadığını ifade etmiştir. Bu durum, araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun kırsal bir yerleşimde yaşam sürdüğünü ve geçim kaynaklarının ağırlıklı olarak tarıma dayalı olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2008) raporunda vurgulanan, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çoğunlukla kırsal bölgelerde yaşadıkları ve bu durumun çocukların eğitim sürecinde süreksizlik ve eşitsizlik yarattığı tespitleriyle paralellik göstermektedir. Çalışmalar göz önüne alındığında kırsal bölgelerde eğitim altyapısının güçlendirilmesi gereklidir.

Katılımcılara kardeş sayıları sorulduğunda, 30 öğrenciden büyük çoğunluğunun kalabalık ailelerden geldiği görülmüştür. Öğrencilerin kardeş sayıları 4 ile 8 arasında değişmektedir. Özellikle 7 ve 8 kardeşi olan öğrencilerin sayısının fazla olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum, araştırma grubundaki çocukların büyük çoğunluğunun geniş aile yapısına sahip olduğunu göstermektedir. Kalabalık aile yapısının, hanelerin ekonomik yükünü arttırdığı ve sınırlı kaynakların daha fazla kişi arasında paylaşılması nedeniyle çocukların eğitim süreçlerini olumsuz etkileyebildiği belirtilmektedir (Gülçubuk, 2012). Bazı öğrenciler, kardeş sayısının fazla olması nedeniyle hem çalışmak zorunda kaldıklarını hem de küçük kardeşlerine bakma sorumluluğunu üstlendiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum, çocukların eğitim süreçlerine düzenli katılımını zorlaştırmakta, derslere devamlılıklarını ve akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu bulgular, Erdoğan (2012) tarafından yapılan çalışmada da desteklenmektedir. Söz konusu çalışmada, mevsimlik tarım işçisi ailelerde çocuk sayısının fazla olduğu ve bu durumun çocukların eğitime ayrılan zaman ve kaynakları sınırladığı belirtilmiştir. Ayrıca, Özdemir ve Yılmaz (2019) da geniş aile yapısının çocukların eğitim faaliyetlerine katılımını azalttığını ve çocuk işçiliğini artırdığını vurgulamışlardır. Çünkü çalışan aileler büyük çocukların küçük kardeşlerine bakmasını sağlayarak çocukları çalışma hayatına dahil

etmiştir. Katılımcıların kardeş sayılarının fazla olması, eğitimde fırsat eşitliğini sağlamayı daha da güçleştirmektedir. Ailelerin çocuklarının dersleriyle birebir ilgilenmesi güçleşmiştir. Bu bağlamda, kalabalık ailelerdeki çocukların eğitimlerini desteklemek amacıyla özel programlar ve sosyal destek mekanizmalarının geliştirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Katılımcılara, okula giden kardeşleri olup olmadığı sorulduğunda, 30 öğrencinin tamamına yakını okula giden kardeşlerinin olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin cevapları incelendiğinde, çoğunun birden fazla kardeşinin ilkokula devam ettiği görülmektedir. Özellikle 2 veya daha fazla kardeşin aynı anda ilkokula devam ettiği ailelerin oranı oldukça yüksektir. Bu durum, aile içinde eğitimle ilgili sorumlulukların artmasına ve çocukların eğitim süreçlerinde paylaşılması gereken kaynakların (zaman, maddi imkanlar gibi) daha da bölünmesine neden olmaktadır.

Bu bulgular, Çelik ve Gökkaya (2015) tarafından yapılan araştırmadaki sonuçlarla örtüşmektedir. Çalışmada, kalabalık ailelerde okula devam eden çocukların sayısının fazla olmasının, eğitimde kaliteyi ve devamlılığı olumsuz etkilediği vurgulanmıştır. Ayrıca, MEB (2016) tarafından yayımlanan raporda da mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitimde devam sorunu yaşamasının nedenlerinden biri olarak, ailedeki çocuk sayısının fazlalığı gösterilmiştir. Katılımcıların ifadeleri, birden fazla çocuğun aynı anda eğitim sürecinde yer almasının hem ailelerin ekonomik açıdan zorlanmasına hem de çocukların eğitimde bireysel destekten yeterince faydalanamamasına yol açtığını ortaya koymaktadır.

Katılımcılara ilkokula giden kardeş sayıları sorulduğunda, 30 öğrenciden büyük bir kısmı iki veya üç kardeşinin ilkokula devam ettiğini belirtmiştir. Verilen cevaplardan, birden fazla kardeşin aynı dönemde ilkokula devam ettiği, ailelerin eğitim harcamalarının arttığı ve çocukların bireysel destek alma imkânlarının azaldığı anlaşılmaktadır. Bazı öğrenciler, ilkokula giden küçük kardeşlerine bakmak zorunda olduklarını, bu durumun hem kendi eğitim hayatlarını hem de kardeşlerinin okula devamlılıklarını etkilediğini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin ifadeleri, özellikle mevsimlik tarım işçiliği nedeniyle sürekli yer değiştiren aileler de hem ilkokula giden kardeşlerin hem de kendilerinin eğitim süreçlerinde ciddi aksaklıklar yaşandığını göstermektedir. Bu bulgular, Karaman (2013) çalışmasında da vurgulanmıştır. Karaman'ın araştırmasında, mevsimlik işçi ailelerinin çocuklarının, sık sık okul değişimi ve devamsızlık yaşadıkları, bu nedenle hem akademik başarılarının düştüğü hem de sosyal uyum sorunları yaşadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca, UNICEF (2012) raporunda da mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim hayatlarında sürekliliğin sağlanamamasının, özellikle küçük yaş grubundaki çocuklar için öğrenme kayıplarına ve okula uyum problemlerine yol açtığı

belirtilmiştir. Bu çerçevede, ilkokula giden kardeş sayısının fazla olması, eğitim süreçlerinin sağlıklı bir şekilde devam ettirilmesini zorlaştırmakta, özellikle düzenli okula devam edemeyen çocuklar için eğitimde fırsat eşitsizliğini artırmaktadır.

Katılımcılara çalışmak için gittikleri yerde ne kadar süre kaldıkları sorulduğunda, öğrencilerin büyük çoğunluğunun 3 ila 6 ay arasında değişen sürelerle kaldıkları görülmüştür. Bazı öğrenciler ise, iş durumuna göre şehir değiştirerek daha uzun süreler kaldıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin cevapları, mevsimlik tarım işçiliğinin doğası gereği, iş sezonu boyunca uzun süreli yer değişimlerinin yaşandığını göstermektedir. Bu süre zarfında öğrencilerin çoğunun okula devam edemediği ve eğitim süreçlerinde kesintiler yaşandığı anlaşılmaktadır. Bazı öğrenciler, birkaç ay bir bölgede kaldıktan sonra başka bir bölgeye geçtiklerini, bu nedenle eğitimlerine hiç başlayamadıklarını ya da başladıkları eğitim sürecini tamamlayamadıklarını dile getirmiştir. Özellikle sezonun uzun sürmesi nedeniyle bazı öğrenciler köylerine döndüklerinde okul yılının büyük bir kısmının geçmiş olduğunu ve bu yüzden derslerde zorlandıklarını belirtmişlerdir.

Çalışmanın en belirgin bulgularından biri, eğitimde süreklilik sorunudur. Katılımcı öğrencilerin büyük çoğunluğu, mart ayında iş için köyden ayrılıp kasım ayında geri dönmektedir. Bu durum, öğrencilerin bir önceki eğitim yılının son dönemi ile bir sonraki eğitim yılının ilk döneminde okuldan uzak kalmalarına neden olmakta, böylece öğrenciler eğitimlerine kesintili bir şekilde devam edebilmektedir. Eğitim sürecinde yaşanan bu uzun süreli kopukluk, öğrencilerin derslerden geri kalmalarına, sınıf arkadaşlarıyla eş zamanlı ilerleyememelerine ve akademik başarılarının düşmesine yol açmaktadır.

Bu bulgular, Özdemir ve Yılmaz (2019) tarafından yapılan araştırmalarla paralellik göstermektedir. Söz konusu çalışmada, mevsimlik tarım işçisi ailelerin göç takvimi ile eğitim takvimi arasındaki uyumsuzluk nedeniyle çocukların eğitime devam oranlarının düştüğü, akademik başarılarının zayıfladığı belirtilmiştir. Ayrıca, Karaman (2013) da mevsimlik işçilik yapan ailelerde çocukların yılda ortalama 35-40 gün devamsızlık yaptığını ve bu durumun çocukların eğitim hayatında ciddi öğrenme kayıplarına yol açtığını ortaya koymuştur.

Katılımcılara ailelerin iş için gittikleri il sayısı sorulduğunda yarısına yakını birden fazla ile gittiklerini ya da aynı il içinde ilçe değişikliği yaptıklarını ifade etmiştir. Bu durum zaten zor olan mevsimlik işçi yaşamını daha da zorlu hale getirmektedir. Çocuklar gittikleri bölgede okula başlamış olsalar bile tekrar yer değişikliğinde aynı eğitim imkanını bulamayabilir. Eğitim imkânı bulsa bile bölgedeki çocuklarla farklı tarihlerde eğitime dahil olduğu için uyum sağlamakta zorlanabilir. Yıldız ve Yılmaz (2019) çalışmalarında ifade ettiği gibi mevsimlik

işçilerin çocuklarının sürekli göçebe yaşam sürmeleri nedeniyle eğitimde ciddi kopukluklar yaşadığı ve düzenli öğrenme ortamlarından uzak kaldıkları belirtilmiştir. Bu kapsamda, katılımcı öğrencilerin yaşadıkları yerleşim yerleri, eğitim hakkına erişimlerinde temel bir engel oluşturmaktadır.

Katılımcılara çalışmaya gittiklerinde barınma ihtiyaçlarını nasıl karşıladıkları sorulduğunda, öğrencilerin büyük çoğunluğunun çadırlarda kaldığı görülmüştür. Bir kısmı ise konteynır veya ev gibi geçici barınma alanlarında kaldıklarını ifade etmiştir. Öğrencilerin cevaplarına göre, çadırda veya konteynırda yaşamak günlük hayatı birçok açıdan zorlaştırmaktadır. Öğrenciler özellikle sıcak su, hijyen, güvenlik ve konfor gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında ciddi zorluklar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Çadırda yaşam koşullarının yetersiz olması, çocukların hem fiziksel hem de psikolojik olarak olumsuz etkilenmelerine neden olmaktadır. Ayrıca, bu olumsuz barınma koşulları, öğrencilerin eğitim süreçlerinden kopmalarını daha da kolaylaştırmakta ve motivasyonlarını düşürmektedir.

Bu bulgular, Gezen ve Efendioğlu (2021) tarafından yapılan çalışmadaki sonuçlarla paralellik göstermektedir. Araştırmada, mevsimlik tarım işçilerinin yaşam alanlarının yetersiz olduğu, barınma koşullarının sağlıksız olduğu ve bunun özellikle çocukların eğitim süreçleri üzerinde olumsuz etkiler yarattığı vurgulanmıştır. Ayrıca, Sabancı ve Yılmaz (2021) çalışmasında da mevsimlik işçi ailelerinin barınma koşullarının eğitime erişimde büyük bir engel oluşturduğu, çocukların sağlıklı bir öğrenme ortamından mahrum kaldıkları ve bu nedenle akademik başarılarının olumsuz etkilendiği belirtilmiştir. Sonuç olarak, öğrencilerin çalışmaya gittikleri bölgelerde barınma ihtiyaçlarını genellikle yetersiz koşullarda karşılamaları, onların eğitim süreçlerinde ciddi aksamalar yaşamasına, sosyal ve duygusal gelişimlerinin olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır. Bu durum, eğitimde eşitlik ilkesi açısından önemli bir sorunu gözler önüne sermektedir.

Katılımcılara çalıştıkları bölgelerde okul bulunup bulunmadığı sorulduğunda, öğrencilerin büyük çoğunluğu bulundukları çevrede okul olmadığını belirtmiştir. Birkaç öğrenci ise çevrelerinde okul olduğunu ancak okulların çok uzak veya büyük olması nedeniyle gitmediklerini ifade etmiştir. Bazı öğrenciler, okula ulaşımın imkânsız olduğunu, bazıları ise bulundukları yerin tamamen tarım alanı olduğunu ve yerleşim yerinden uzak olduklarını dile getirmiştir. Çevresinde okul bulunan öğrenciler dahi, okulun fiziki uzaklığı, ulaşım zorluğu ve sosyal çevrenin yabancılığı nedeniyle okula düzenli olarak devam edemediklerini belirtmişlerdir.

Bu bulgular, MEB (2016) tarafından yayımlanan "Mevsimlik Tarım İşçileri ile Göçer ve Yarı Göçer Ailelerin Çocuklarının Eğitime Erişimi" genelgesinde vurgulanan sorunlarla örtüşmektedir. Genelgede, göç edilen bölgelerde okul bulunmaması veya okul olan bölgelerde de ulaşım ve adaptasyon sıkıntıları nedeniyle çocukların eğitime katılım oranlarının düşük olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, Talu (2018) çalışmasında da mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim haklarının bulundukları bölgelerde yeterince desteklenmediği ve bu durumun eğitimde eşitsizliğe yol açtığı belirtilmiştir. Sonuç olarak, katılımcıların büyük bir kısmı, çalıştıkları yerlerde eğitime erişimde ciddi fiziksel engellerle karşılaşmaktadır. Eğitim hakkının etkin şekilde kullanılabilmesi için, mevsimlik tarım işçilerinin göç ettiği bölgelerde ulaşılabilir okulların yaygınlaştırılması ve destekleyici eğitim hizmetlerinin sağlanması gerektiği görülmektedir.

Katılımcılara aileleri çalışırken okula gidip gitmedikleri sorulduğunda, öğrencilerin büyük çoğunluğu okula gitmediklerini belirtmiştir. Görüşmelerde, "Annemler çalışırken kardeşlerime ben bakıyorum." ifadesi sıkça tekrar edilmiştir. Öğrenciler, ailelerinin tarlada çalıştığı zamanlarda kendilerinin ya küçük kardeşlerine baktıklarını ya ev işleriyle ilgilendiklerini ya da ailelerine tarlada yardım ettiklerini ifade etmişlerdir. Bazı öğrenciler, çalıştıkları bölgelerde okul olmadığı için eğitimlerine devam edemediklerini söylerken, birkaç öğrenci ise bulundukları yerde okul olsa bile ulaşım sorunları veya çevreyi tanımamaktan kaynaklı güvenlik endişeleri nedeniyle okula gitmediklerini dile getirmiştir. Ulaşım araçlarının olmaması, okulun uzak olması ve ailenin ekonomik kaygılarla harcamalarını minimumda tutmaya çalışması, çocukların eğitim sürecine katılımını daha da güçleştirmektedir. Okula gidildiğinde karşılanması gereken beslenme, kırtasiye gibi ihtiyaçlar da bu aileler için ek bir ekonomik yük oluşturmaktadır. Bu nedenle aileler, çocuklarını okula göndermek yerine çalışmaya ve ev işlerine destek olmaya yönlendirmektedir.

Bu bulgular, Özdemir ve Yılmaz (2019) çalışmasında ortaya konulan, mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının göç sürecinde eğitime erişimlerinin önemli ölçüde azaldığı ve çocukların çalışmak zorunda kalabildikleri gerçeğiyle paralellik göstermektedir. Ayrıca, Karaman (2013) araştırmasında da mevsimlik tarım işçisi çocukların, çalıştıkları süre boyunca ya okula hiç gidemediği ya da eğitim süreçlerinden koparak ciddi öğrenme kayıpları yaşadığı belirtilmiştir. Sonuç olarak, katılımcıların aileleri çalışırken okula devam edememeleri hem eğitimde sürekliliği engellemekte hem de çocuk işçiliğini destekleyen bir süreci beslemektedir. Eğitim hakkının korunabilmesi için mevsimlik tarım işçisi çocuklara yönelik özel eğitim programlarının geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Katılımcılara, gittikleri bölgelerdeki okullarda en çok hangi konularda zorlandıkları sorulduğunda, öğrencilerin büyük çoğunluğu okula ulaşamama ve okula uyum sağlayamama konularında güçlük yaşadıklarını belirtmiştir. Öğrencilerden bazıları gittikleri bölgelerde okul bulunmadığını, bazıları ise okula gidebilseler bile sınıfta yalnız kaldıklarını, arkadaş edinemediklerini ve okul ortamına alışmakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle okulun büyük olması, tanıdık arkadaşlarının olmaması ve yaşça büyük öğrencilerle aynı ortamda bulunmanın korkuya yol açtığı, bu nedenle de okula gitmek istemedikleri belirtilmiştir. Okula devam eden az sayıda öğrenci ise derslerde başarısız olduklarını, öğretmenin anlattıklarını anlamakta zorlandıklarını ve uyum sağlayamadıklarını dile getirmiştir.

Bu bulgular, Talu (2018) çalışmasında mevsimlik tarım işçisi çocukların yaşadığı en büyük sorunlardan birinin "okul ortamına uyum güçlüğü" olduğu tespitiyle paralellik göstermektedir. Ayrıca, Kılınç vd. (2021) tarafından yapılan araştırmada da mevsimlik işçi çocuklarının yeni okullara adapte olmakta zorlandıkları, sosyal izolasyon yaşadıkları ve akademik başarılarının düştüğü belirtilmiştir. Sonuç olarak, öğrencilerin gittikleri bölgelerde eğitim ortamına uyum sağlamakta büyük zorluklar yaşadıkları görülmektedir. Bu durum hem akademik başarıyı hem de çocukların psikososyal gelişimini olumsuz etkilemekte, eğitimde sürekliliği ciddi şekilde tehdit etmektedir. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi için mevsimlik işçi çocuklarına yönelik sosyal uyum programları ve destekleyici eğitim hizmetleri geliştirilmelidir.

Katılımcılara işten köylerine döndüklerinde okula devam edip etmedikleri sorulduğunda, 30 öğrencinin büyük bir çoğunluğu okula devam ettiklerini ifade etmiştir. Ancak bu devamlılık yüzeysel bir görünümde kalmakta; öğrencilerin ifadelerine detaylı bakıldığında, eğitim süreçlerinin düzensiz, eksik ve yetersiz bir şekilde sürdüğü görülmektedir. Öğrenciler, köye dönüşlerinin çoğunlukla okul dönemi ilerledikten sonra gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Bu nedenle, köye geldiklerinde öğretmenlerinin anlattığı birçok konuyu kaçırdıklarını, derslere adapte olmakta güçlük çektiklerini ve öğretmenlerinin yeni anlattıklarını anlamakta zorlandıklarını dile getirmişlerdir. Özellikle bazı öğrenciler, okula geri döndüklerinde kendilerini yetersiz hissettiklerini, sınıf arkadaşlarının gerisinde kaldıklarını ve bu durumun onları motivasyon kaybına uğrattığını vurgulamışlardır. Bazı öğrenciler, işten döndüklerinde okula düzenli devam etmek istediklerini, fakat köydeki yaşam şartları (ailevi sorumluluklar, ev işleri, küçük kardeşlerin bakımı gibi) nedeniyle yine okul devamsızlıklarının devam ettiğini belirtmişlerdir. Ayrıca, köye dönüş sonrasında bile eğitimde sürekliliğin tam olarak

sağlanamadığı, bazen kısa süreli devamdan sonra tekrar mevsimlik iş için göç hareketliliğinin başladığı anlaşılmaktadır.

Bu bulgular, Karaman (2013)'ün araştırmasında tespit edilen, mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim hayatlarının sürekli kopukluk yaşaması ve bu durumun akademik başarıyı ciddi biçimde düşürmesi bulgularıyla tamamen örtüşmektedir. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2008) raporunda da mevsimlik tarım işçiliği yapan ailelerin çocuklarının devamsızlık ve akademik başarısızlık riski altında oldukları, göç hareketliliği nedeniyle eğitim hayatlarının sürekliliğini sağlayamadıkları açıkça ifade edilmiştir. Gezen ve Efendioğlu'nun (2021) çalışmasında ise mevsimlik işçi çocuklarının her göç hareketi sonrası eğitimle yeniden bağ kurmakta zorlandıkları, bu durumun özgüven kaybına ve okuldan erken kopmaya yol açabileceği belirtilmiştir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, katılımcı öğrenciler her ne kadar köylerine döndüklerinde okula devam etseler de yaşadıkları uzun süreli devamsızlıklar, akademik eksiklikler, sosyal uyum sorunları ve öğrenme kayıpları nedeniyle eğitim süreçleri ciddi bir şekilde sekteye uğramaktadır. Bu durum sadece bireysel bir öğrenme sorunu yaratmamakta, aynı zamanda uzun vadede öğrencilerin eğitim hayatlarında ilerlemelerini, kariyer planlamalarını ve toplumsal katılımlarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Eğitimde sürekliliğin sağlanabilmesi ve bu çocukların okula entegrasyonunun desteklenebilmesi için, mevsimlik işçi çocuklarına yönelik telafi eğitim programları, psikososyal destek hizmetleri ve bireysel akademik danışmanlık uygulamalarının geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Katılımcılara işten döndüklerinde köy okullarında karşılaştıkları zorluklar sorulduğunda, öğrencilerin büyük çoğunluğu akademik başarı eksikliği, sosyal uyum güçlüğü, motivasyon kaybı ve ailevi sorumlulukların eğitim sürecine olumsuz etkisi gibi ciddi sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin ifadelerine göre, işten köye döndüklerinde en belirgin şekilde karşılaştıkları zorluk, akademik olarak arkadaşlarından geri kalmış olmalarıdır.

Öğrenciler, iş sezonunda aylarca okula gidememeleri nedeniyle derslerde işlenen konuları kaçırdıklarını, öğretmenlerinin anlatımlarını tam anlamadıklarını ve bu nedenle kendilerini derslerde yetersiz ve başarısız hissettiklerini dile getirmişlerdir. Bazı öğrenciler, temel okuma, yazma ve matematik gibi temel becerilerde ciddi eksiklik yaşadıklarını, derslerde arkadaşlarının çok daha ileri seviyede olduğunu ve bu farkın kapatılamadığını belirtmişlerdir. Bunun yanında, öğrencilerin bir diğer önemli zorluğu sosyal uyum sorunu olarak ortaya çıkmıştır. İşte oldukları süre boyunca arkadaşlarından uzak kalan öğrenciler, geri döndüklerinde sınıf içi sosyal ilişkilere adapte olmakta güçlük çektiklerini, bazen

dışlandıklarını veya grup arkadaşlıklarına sonradan katılmakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bazı öğrenciler, özellikle geç başlayan eğitim süreci nedeniyle arkadaşlarının oluşturduğu sosyal grupların dışında kaldıklarını ve bu durumun yalnızlık, özgüven eksikliği gibi psikolojik sorunlara yol açtığını vurgulamışlardır. Öğrencilerin bir kısmı ise, köye döndüklerinde eğitimlerine odaklanmak isterken, ailevi sorumlulukların (küçük kardeşlere bakmak, ev işleriyle ilgilenmek, tarım işlerinde aileye yardımcı olmak gibi) eğitim süreçlerine engel teşkil ettiğini belirtmiştir. Bu öğrenciler, zamanlarının büyük bir bölümünü ev işlerine ve aile yükümlülüklerine ayırdıkları için derslerine yeterince zaman ayıramadıklarını ve bu nedenle okul başarılarının olumsuz yönde etkilendiğini ifade etmişlerdir. Tüm bu yaşanan zorluklar, öğrencilerde motivasyon kaybına, derslere karşı ilgisizliğe ve okuldan erken kopma riski oluşmasına neden olmaktadır. Bazı öğrenciler ise, eğitimdeki bu kopuklukların kalıcı hale geldiğini, kendilerini arkadaşlarına göre sürekli geri kalmış hissettiklerini ve bu durumun gelecek planlamalarında da olumsuz bir algı oluşturduğunu dile getirmişlerdir.

Bu bulgular, literatürde yer alan birçok araştırma ile paralellik göstermektedir. Örneğin, Karaman (2013) çalışmasında mevsimlik tarım işçisi çocukların devamsızlık nedeniyle akademik başarılarının düştüğü, arkadaş ilişkilerinde zayıflama olduğu ve okuldan soğuma eğilimi geliştirdikleri belirtilmiştir. Talu (2018) de mevsimlik işçi çocuklarının okula dönüşlerinde hem akademik hem de sosyal anlamda adaptasyon sorunları yaşadığını ve bu durumun eğitimde sürekliliği tehdit ettiğini ortaya koymuştur. Gezen ve Efendioğlu (2021) araştırmasında ise, mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim süreçlerinde yaşadığı aksaklıkların uzun vadede eğitimden tamamen kopmalarına yol açabileceği, özellikle düşük motivasyon ve sosyal dışlanma ile karşı karşıya kaldıkları vurgulanmıştır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, işten dönen mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim hayatlarına yeniden adapte olabilmeleri için yalnızca akademik değil, aynı zamanda psikososyal desteklere de ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır. Özellikle bu çocuklara yönelik bireyselleştirilmiş destek programları, telafi eğitimleri, sosyal uyum atölyeleri ve ailelere yönelik bilinçlendirme çalışmaları yapılması gerekmektedir. Ancak bu şekilde mevsimlik işçilik nedeniyle ortaya çıkan eğitim kayıpları en aza indirilebilir ve çocukların eğitim hayatlarına sağlıklı bir şekilde devam etmeleri sağlanabilir.

Katılımcılara eğitim faaliyetlerinden daha iyi yararlanabilmeleri için çözüm yolları sorulduğunda, öğrencilerin verdikleri cevaplar genel olarak işe gitmeme, sürekli köyde kalma, çalıştıkları yerlerde okul imkânının sağlanması, okula daha kolay ulaşım imkânı sağlanması gibi talepler etrafında toplanmıştır. Öğrencilerin önemli bir kısmı, işe gitmek zorunda kalmazlarsa

eğitimlerine düzenli devam edebileceklerini ifade etmiştir. Bazı öğrenciler ise, çalışılan bölgelerde kendileri için uygun okulların açılması halinde eğitimlerine devam etmek istediklerini belirtmiştir. Çocukların çözüm önerilerinde en dikkat çekici unsur, eğitime devam etmek için istekli olmalarına rağmen, içinde bulundukları sosyal ve ekonomik koşullar nedeniyle fırsat eşitliğinden uzak kalmalarıdır. Öğrenciler, eğitim faaliyetlerinden yararlanabilmenin temel şartı olarak ailelerin tarım işçiliği nedeniyle sürekli yer değiştirmemesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bazı öğrenciler, köyde kaldığı sürece düzenli bir şekilde okula devam edebildiklerini, derslerinde başarılı olabildiklerini ve arkadaş ilişkilerini daha sağlıklı bir şekilde sürdürebildiklerini belirtmişlerdir. Çalıştıkları yerlerde okul olsa bile, ulaşım güçlükleri, güvenlik endişeleri ve sosyal uyum problemleri nedeniyle okula erişimde sorun yaşadıklarını ifade eden öğrenciler, özellikle küçük ve güvenli okul ortamlarının oluşturulması gerektiğini dile getirmişlerdir. Ayrıca bazı öğrenciler, işe gidilen bölgelerde çocukların derslerine çalışabilecekleri bir ortamın sağlanmasının eğitim faaliyetlerinden daha fazla yararlanmalarını kolaylaştıracağını ifade etmişlerdir.

Araştırmada ailesinden ayrı kalan çocukların durumu da ele alınmıştır. Bu çocuklar, eğitim süreçlerinde işe giden akranlarına kıyasla daha avantajlı olmakla birlikte, duygusal açıdan ciddi zorluklar yaşamaktadırlar. Dedelerinde veya akrabalarında kalan bu öğrenciler, ailelerini özlediklerini sık sık dile getirmişlerdir. Hatta bazı küçük yaşta öğrencilerin kendilerini artık dedelerinin çocuğu gibi hissetmeye başladıkları gözlemlenmiştir. Bu çocukların da eğitim süreçleri tamamen düzenli değildir; evde yaşlı bireylerle kalmaları, ev işlerine yardım etmeleri nedeniyle okula düzenli devam edemedikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca, bazı ailelerin iş sezonu sona ermeden küçük çocuklarını köye göndermeleri durumunda da çocukların duygusal kopukluk yaşadıkları gözlenmiştir. Bu gönderilmenin amacı kimi zaman eğitim gibi görünse de çoğunlukla çalıştıkları yerlerde kış mevsiminin yaklaşması, çocukların hastalanma riskinin artması ve barınma koşullarının kötüleşmesi gibi zorunluluklara dayanmaktadır.

Sonuç olarak, bu araştırmada elde edilen bulgular, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim hakkına erişiminde ciddi ve çok boyutlu engellerle karşı karşıya olduklarını ortaya koymaktadır. Eğitimde sürekliliğin sağlanması, ailelerin ekonomik ve sosyal desteklenmesi, çalışılan bölgelerde eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve mevsimlik işçi çocuklarına yönelik özel sosyal uyum programlarının geliştirilmesi, bu çocukların eğitim süreçlerini güçlendirecek temel adımlardır.

Bu önlemler alınmadığı sürece, mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimde eşit fırsatlara ulaşmaları mümkün görünmemektedir.

5.2 Öneriler

1.Mevsimsel göç koşullarına uyumlu eğitim uygulamalarının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Göç dönemlerinde öğrencilerin eğitim sürecinden tamamen uzaklaşmalarını önlemek amacıyla, zaman ve mekân sınırlılığına bağlı kalmadan uygulanabilecek esnek, taşınabilir ve destekleyici eğitim modelleri geliştirilmelidir.

2.Mevsimlik tarım işçilerinin yoğun olarak bulunduğu bölgelerde eğitime erişim olanakları artırılmalıdır. Çalışma alanlarına yakın noktalarda geçici eğitim birimleri oluşturularak, çocukların örgün eğitimle bağlarının kopması engellenmeli; çok çocuklu aile yapısının eğitim hizmetlerinden yararlanmayı zorlaştırdığı durumlar dikkate alınarak planlama yapılmalıdır.

3.Aile odaklı bilinçlendirme, sosyal destek ve aile planlaması çalışmaları birlikte ele alınmalıdır. Araştırma bulgularında ailelerin çocuk sayısının fazla olmasının, çocukların eğitim sürecine düzenli katılımını zorlaştırdığı görülmüştür. Bu nedenle ailelere yönelik bilinçlendirme faaliyetlerinde eğitimin önemiyle birlikte aile planlaması konusunda rehberlik sağlanmalı; çocuk işçiliğini önleyici çalışmalar sosyal hizmet destekleriyle bütüncül biçimde yürütülmelidir.

4.Eğitim hizmetlerine fiziksel erişim kolaylaştırılmalıdır. Mevsimlik tarım işçisi ailelerin kalabalık hane yapıları göz önünde bulundurularak, çocukların okula devamlarını artırmak amacıyla ücretsiz ulaşım olanakları sağlanmalı ve barınma alanları ile eğitim kurumları arasındaki mesafe kaynaklı erişim sorunları azaltılmalıdır.

5.Eğitim sürecinde kesinti yaşayan öğrenciler için tamamlayıcı ve uyum destekleri sunulmalıdır. Göç nedeniyle öğrenme kayıpları yaşayan ve çok kardeşli ailelerde sorumluluk yükü artan çocuklara yönelik telafi edici eğitim programları uygulanmalı; okula dönüş sürecinde akademik desteğin yanı sıra psikososyal destek hizmetleri de sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

Afşar, S., & Işık, M. (2018). Türkiye’de mevsimsel işgücü hareketliliği ve mevsimlik tarım işçilerinin çalışma hayatında karşılaştıkları sorunlar: Manisa/Alaşehir örneğinin incelenmesi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(14), 176–192. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.510617>

Anadolu Ajansı. (2024). MEB mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocukları için yeni önlemler alıyor. *Anadolu Ajansı*. Erişim tarihi: 15 Mart 2024, <https://www.aa.com.tr/>

Arslan Pauli, E., & Gülçubuk, B. (2024). Mevsimlik gezici tarım işçisi hanelerin karşılaştığı yoksunlukları anlamak: Ankara ili Bala ilçesi örneği. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 21(5), 1294–1307. <https://doi.org/10.33462/jotaf.1524143>

Atahan, M., & Saraçoğlu, S. (2023). Yerleşik, mevsimlik tarım işçisi ve geçici koruma statüsündeki ortaokul öğrencilerinin fen bilimleri kavramına yönelik metaforik algıları. *Turkish Journal of Education*, 21(3), 1427–1452. <https://doi.org/10.37217/tebd.1313629>

Avcı, B., & Ekici, N. (2023). Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim sürecindeki sorunlar ve çözüm önerileri: Öğretmen görüşleri [Yüksek lisans tezi, Harran Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Bağış, R. C. (2020). Her mevsimin işçileri: Denizli’de mahalli mevsimlik tarım işinde çalışan kadınlar. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29(4), 138–150. <https://doi.org/10.35379/cusosbil.650607>

Beydili-Gürbüz, E., & Yılmaz, Ç. (2021). Mevsimlik tarım işçiliğinde çalışma sürecinin işçi, aracı ve işverenler açısından değerlendirilmesi üzerine nitel bir araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(3), 939–966. <https://doi.org/10.33417/tsh.884452>

Boratav, K. (2005). *Türkiye iktisat tarihi (1908–2002)*. Ankara: İmge Kitabevi.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2017). *Çocuk işçiliği ile mücadele ulusal programı (2017–2023)*. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.

Çelik, A. (2010). *Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliği ve sosyoekonomik etkileri*. Ankara: Tarım Ekonomisi Araştırmaları Derneği Yayınları.

Çelik, G., & Aydın, E. (2023). Mevsimlik tarım işçilerinin sağlık sorunlarının değerlendirilmesi. *Bitlissos Hakemli Akademik Araştırmalar Dergisi*, 10(3), 289–309. <https://doi.org/10.47130/bitlissos.1032485>

Çetin, A. (2022). Göçebe mevsimlik tarım işçiliğinde çocuklar: Ekolojik sistem yaklaşımına dayalı bir değerlendirme [Yüksek lisans tezi, Harran Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Demir, H. (2018). Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliği olgusunun toplumsal cinsiyet ve çocuk işçiler açısından değerlendirilmesi [Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Dilekçi, A., & Döş, İ. (2020). Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim sorunlarına ilişkin öğrenci görüşleri [Yüksek lisans tezi, Harran Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Ercan, F. (2016). *Tarımda mevsimlik işçilik ve kırsal yoksulluk üzerine bir değerlendirme*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Ercan, F. (2016). *Tarımda yapısal değişim ve mevsimlik işçilik*. İstanbul: İletişim Yayınları.

FAO. (2014). *Child labour in agriculture*. Rome: FAO.

Genç Hayat Vakfı. (2024). *Eğitim küçüğün, iş büyüğün: Proje sonuç kitabı*. Erişim tarihi: 12 Nisan 2024, <https://www.gencyahat.org/>

Gezen, S., & Efendioğlu, A. (2021). Mevsimlik tarım işçisi çocuklarının eğitim süreçlerinde yaşadıkları sorunlar. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 45–64.

Gökçe, E., & Şahin Fırat, S. (2024). Mevsimlik tarım işçisi ebeveynlerin çocuklarının eğitim süreçlerine yönelik bakış açıları: Nitel bir araştırma [Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Gülçubuk, B. (2012). Tarımda çocuk emeği sömürüsü ve toplumsal duyarlılık. *Çalışma ve Toplum*, 2(33), 75–94.

Günay, R., & Acar, H. (2016). Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim sorunları. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 45–62.

Hayata Destek İnsani Yardım Derneği. (2014). *Mevsimlik tarım işçileri raporu*. Erişim tarihi: 10 Ekim 2024, <https://www.hayatadestek.org/>

Heinrich Böll Stiftung. (2014). *Türkiye’de mevsimlik tarım işçileri raporu*. İstanbul.

International Labour Organization. (2017). *Global estimates of child labour: Results and trends, 2012–2016*. Geneva: ILO.

International Labour Organization. (2018). *Global estimates on migrant workers: Results and methodology*. Geneva: ILO.

Kalkınma Atölyesi. (2024). *Mevsimlik ve gezici tarım işlerinde çalışan çocuklar için model eylem planı*. Erişim tarihi: 5 Haziran 2024, <https://www.kalkinmaatolyesi.org/>

Karaman, E. (2013). Mevsimlik tarım göçünün çocuklar üzerindeki etkileri. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 24(2), 56–79.

Karaman, K. (2013). Mevsimlik tarım işçilerinin eğitimde karşılaştıkları sorunlar. *Eğitim ve Bilim*, 38(167), 168–179.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2016). *Mevsimlik tarım işçileri ile göçer ve yarı göçer ailelerin çocuklarının eğitime erişimi genelgesi*. Ankara: MEB.

Özdemir, A., & Yılmaz, F. (2019). Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim süreçleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(4), 789–803.

Sabancı, N., & Yılmaz, F. (2021). Mevsimlik tarım işçiliğinde çocukların eğitime erişimi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3), 1789–1814.
<https://doi.org/10.24106/kefdergi.886412>

Tarım ve Orman Bakanlığı. (2022). *Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşulları raporu*. Ankara: Tarım ve Orman Bakanlığı.

Talu, N. (2018). Mevsimlik tarım işçiliği ve çocukların eğitim süreci. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 1–19.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2020). *Mevsimlik tarım işçileri ve göç hareketleri*. Ankara: TÜİK.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2021). *Mevsimlik tarım işçileri ve hanehalkı özellikleri*. Ankara: TÜİK.

UNFPA Türkiye & Kalkınma Atölyesi. (2020). *Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliği ve göç raporu*. Ankara: UNFPA Türkiye.

UNICEF. (2012). *Türkiye’de mevsimlik gezici tarım işçiliği: Çocukların durumu ve eğitim hakkı*. Ankara: UNICEF Türkiye Temsilciliği.

UNICEF Türkiye. (2015). *Mevsimlik gezici tarım işçilerinin çocuklarının eğitime erişimi raporu*. Ankara: UNICEF Türkiye Temsilciliği.

Uzun, B., & Şahan, Ö. (2021). Mevsimlik tarım işçisi annelerin ve çocuklarının eğitim süreçlerine yönelik öğretmen görüşleri [Yüksek lisans tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, A., & Erdem, M. (2011). Dezavantajlı gruplarda okul devamsızlığı sorunu. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(3), 367–390.

Yıldız, A., & Yılmaz, F. (2019). Göçmen çocukların eğitime uyum süreçleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(43), 121–140.

Yıldız, A. (2020). Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimde yaşadıkları sorunlar [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi].

EKLER

Eğitim Faaliyetlerinden Yararlanmalarına Yönelik Sorular

Öğrencinin Sınıf Düzeyi:

1. Sınıf: 2. Sınıf: 3. Sınıf: 4. Sınıf:

SORULAR

EKLER

1. Nerede yaşıyorsunuz?
2. Kaç kardeşiniz?
3. Okula giden kardeşiniz var mı?
4. İlkokula giden kaç kardeşiniz var?
5. Çalışmak için gittiğiniz yerde ne kadar süre kalıyorsunuz?
6. İş için tek ile mi yoksa birden fazla ile mi gidiyorsunuz?
7. Çalışmaya gittiğinizde barınma ihtiyacını nasıl karşılıyorsunuz?
8. Bulunduğunuz çevrede okul var mı? Varsa yakın mı?
9. Aileniz çalışırken siz okula gidiyor musunuz? Gitmiyorsanız ne yapıyorsunuz?
10. Gittiğiniz bölgedeki okulda en çok zorlandığınız konular nelerdir?
11. İşten köyünüze döndüğünüzde okulunuza devam ediyor musunuz?
12. Köyünüze döndüğünüzde okulunuzda karşılaştığınız zorluklar nelerdir?
13. Eğitim yaşantınızın daha iyi olması için neler yapılabilir? Önerileriniz nelerdir?